

17h *maria*
T. p. 13. 13. 13. 13. 13.

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYVTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT
REVUE POUR L'HISTOIRE DU LIVRE

94. évfolyam

1978

3-4

AKADEM

KIADÓ • BUI

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

REVUE DE L'ACADÉMIE

I. OSZTÁLYÁNAK

HONGROISE DES SCIENCES

KÖNYVTÖRTÉNETI FOLYÓIRATA

POUR L'HISTOIRE DU LIVRE

94. ÉVF. 1978/3—4. SZ.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG — COMITÉ DE RÉDACTION

MÁTRAI LÁSZLÓ

(a szerkesztő bizottság elnöke)

KÓKAY GYÖRGY

(felelős szerkesztő)

HAVASI ZOLTÁN

(társzerkesztő)

V. KOVÁCS SÁNDOR

MEZEY LÁSZLÓ

REJTŐ ISTVÁN

TARNAI ANDOR

SZERKESZTŐSÉG — RÉDACTION

1088 Budapest VIII., Múzeum krt. 14—16.

Megjelenik negyedévenként

Trimestrielle

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in HISTORICAL ABSTRACTS and/or AMERICA: HISTORY AND LIFE.

*

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben, a Posta Központi Hírlap Irodánál (PKHI 1900 Bp. V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a PKHI 215—96162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 60 Ft. Előfizethető és példányonként megvásárolható az Akadémiai Kiadónál, 1054 Bp. V., Alkotmány u. 21. Tel.: 111—010 (pénzforgalmi jelzőszám 215—11488) és az Akadémiai Könyvesboltban, 1368 Bp V., Váci u. 22. Tel.: 185—680.

A szerkesztőség legfeljebb 1 ív terjedelmű és az MSZ 9651 szabványnak megfelelő kéziratosokat fogad el (egy oldalon 30 sor, soronként 60 leütés, jegyzetek a főszöveg után). A tanulmányok rovatba szánt cikkhez 1 oldal terjedelmű tartalmi kivonatot is kérünk; Különlenyomatok (legkevesebb 100 példány) a Kiadóhoz címzett, de a szerkesztőséghez eljuttatott levélben rendelhetők, a korrektúra visszaküldésével egy időben.

A Szent István törvényeit tartalmazó kódexek

Bibliográfiai irodalmunk fogyatékoságának következménye, hogy törvényeink — köztük a bennünket most leginkább érdeklő István-féle dekrétumok — valamennyi kiadásának számbavétele,¹ értékelése s a kiadások alapjául szolgáló kéziratok felderítése még mindig megoldandó feladatként áll jog- és történettudományunk előtt.

Szent István ránk maradt dekrétumai a Mossóczy Zakariás és Telegdi Miklós nevéhez fűződő kiadás² óta a *Corpus Juris Hungarici* szerves alkotórészét képezik. Az évszázadok során megjelent számos kiadáshoz hasonlóan belekerült a millenniumi kor reprezentatív törvénykiadásába³ is. A közölt latin szöveg és magyar fordítása hibáktól hemzseg. Ennek fő oka az a kiadók által is rögzített tény, hogy az évszázadok során kialakult nyomtatott szöveghagyományt vették alapul, s az ismert három kézirat (az admonti, Thuróczi- és Ilosvai-kódex) eltérő olvasatait többnyire a jegyzetapparátusban közlik.⁴ (Azon dekrétumokat pedig, melyek az említett törvénygyűjteményekből hiányoztak, ellenőrzés nélkül a két Kovachich művei alapján pótolták.)

A máig is legjobb kiadás Závodszy Levente nevéhez fűződik,⁵ aki István törvényeinek szöveggözlésekor az admonti kódexet vette alapul, a Thuróczi- és Ilosvai-kódex variánsait pedig a lábjegyzetben közli. Magyar fordítást nem ad, ellenben eredményes kísérletet tesz legkorábbi törvényeink külföldi forrásainak és tartalmi-gondolati rokonságot mutató, számításba jöhető analóg szövegeinek feltárására.⁶ Bartoniek Emma az admonti kódex hasonmás-kiadá-

¹ Tudomásunk szerint az utolsó kísérlet e kérdés megoldására Párniczky Mihály és Bátyka János nevéhez fűződik, de ők is csak 1848-ig kísérik figyelemmel a kiadásokat. — PÁRNICZKY — BÁTYPKA: *A Magyar Corpus Juris. (Az első kiadások forrásai.)* Bp. 1936. (Az Illés-szeminarium kiadványai 4. sz.)

² *Decreta, constitutiones et articuli regum inclityi regni Vngariae ab anno domini millesimo trigesimo quinto ad annum post sexquimillesimum octogesimum publicis comitiis edita. Cum rerum indice copioso. Tirnaviae cum Sacrae Caesareae Regieque Maiestatis gratia et privilegio anno Domini MDLXXIII recens impressa.* Vö. IVÁNYI Béla: *Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése.* Bp. 1926. 63—64.

³ *Magyar Törvénytár 1000—1526.* (Szerk. Márkus Dezső, ford. Nagy Gyula, Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen). Bp. 1899. (a továbbiakban CJH I.), 18—43.

⁴ Uo. 2. old. 1 jegyz.

⁵ ZÁVODSZKY Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai (Függelék: a törvények szövege).* Bp. 1904. 141—156.

⁶ Uo. 15—56. — A külföldi forrásokat Závodszy főként a Mansi-féle gyűjtemény, valamint a Pertz által megindított *Monumenta Germaniae Historica* 1903-ig megjelent kötetei alapján idézi.

sát⁷ készítette el, amely a facsimile⁸ mellett hozza a latin átírást, jegyzetekben közli a Thuróczi- és Ilosvai-kódex eltéréseit, és tartalmazza a szerző által készített fordítást is.

Azóta csak a törvények magyar fordítása jelent meg, melyek alapjául a Závodszy-féle kritikai kiadás latin szövege szolgált. E fordítást Szilágyi Loránd készítette egyetemi jegyzet céljára,⁹ majd lényegében változatlan szöveggel átkerült az 1964-ben kiadott egyetemi segédkönyvbe,¹⁰ valamint a Beér—Csizmadia-féle gyűjteménybe.¹¹

Különösen azért marasztalható el a modern kutatás, mert figyelmét lényegében három kódexre (az admonti, Thuróczi-, Ilosvai-kódex) korlátozta, holott a 19. század elején Kovachich József Miklós még kilenc olyan kéziratról tudott, amelyek magukban foglalták első királyunk törvényeit. Tegyük hozzá, hogy további kéziratok felbukkanásának lehetősége sem kizárt, hiszen Kovachich még nem ismerte az admonti, Thuróczi-kódexeket és a debreceni református kollégium kéziratát. Amíg e kéziratok mai hollétét fel nem derítjük, a meglévők alapos kritikáját el nem végezzük, csak hipotetikus értékűnek tekinthető az a nézet, hogy a Szent István-i törvényhozás szövegproblémái a legújabbban középontba állított három kézirat alapján megnyugtatóan megoldhatók.

Fontos feladatunknak tartottuk felderíteni mindazon 16. századinál nem későbbi keletű kódexeket, amelyek létezéséről régebbi leírások alapján ismertet szerezhettünk. Nagy segítségünkre volt ebben a munkában Kovachich József Miklós *Notitiae prael iminares ad Syllogem decretorum comitialium* című, Pesten, 1820-ban megjelent műve. Az ő kéziratjegyzékét hozza ugyan Kolosvári Sándor a CJH első kötetének Bevezetésében,¹² de hibás és hiányos utánközlésként, a 19. század végi lelőhelyek feltüntetése — és láthatóan a felhasználás igénye nélkül.

Jelenleg a már ismert és felhasznált admonti, Thuróczi- és Ilosvai-kódexeken kívül kilenc kézirat létezéséről tudunk. Közülük háromnak alapos kutatás után sem sikerült nyomára bukkannunk, egyet pedig csak 18. századi másolata alapján ismerünk. Alábbi táblázatunkban keletkezésük hozzávetőleges sorrendjében hozzuk őket, a továbbiakban pedig a kevésbé ismerteket részletesebben leírjuk.

1. Admonti kódex (12. század)

Kovachich nem ismerte, hisz Wilhelm Wattenbach csak később, 1846-ban fedezte fel az admonti (Felső-Ausztria) bencés kolostorban. E kódex számunkra azért értékes, mert István törvényeinek legrégebb ismert kéziratát tartal-

⁷ BARTONIEK Emma: *Szent István törvényeinek XII. századi kézírata, az Admonti kódex*. A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára nemzeti kincseinek hasonmásai I. Bp. 1935.

⁸ A facsimile megtalálható mellékletként a Domanovszky Sándor által szerkesztett *Magyar Művelődéstörténet* I. kötetében is. (Szerk. Váczy Péter.) H. é. n. 100.

⁹ SZILÁGYI Loránd: *Árpád-kori törvények*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Bp. 1951-től 1964-ig 3 változatlan kiadásban, 5—17.

¹⁰ LÉDERER Emma (Szerk.): *Szöveggyűjtemény Magyarország történetének tanulmányozásához* I. rész 1000-től 1526-ig. Bp. 1964. 15—27.

¹¹ *Történelmünk a jogalkotás tükrében. Sarkalatos honi törvényeinkből 1001—1949*. (Közreadja Beér János és Csizmadia Andor.) Bp. 1966. 46—59. Nemzeti Könyvtár.

¹² CJH I. XXXIX—XLV.

A kódex neve	Keletkezésének ideje	A törvénytartalmú szövegek időterjedelme	Felfedezésének		Jelenlegi lelőhelye
			hozzávetőleges ideje	helye, régi jelzete	
1. Admonti kódex	12. sz.	István törvényei	1846.	Admont (Felső-Ausztria) 712.	OSZKK, Cod. Lat. 433.
2. Bécsi cs. könyvt. k. (Budai J.-féle kódex)	1406.	István, László, Kálmán törvényei	1764.	Bécsi császári könyvt. 414.	Másolata: OLT, 1/7. Kollár-gyűjtemény „Weiss 152. (267)” r. sz. 55.
3. Thuróczi-kódex	15. sz. vége	István, László, Kálmán törvényei	18. sz.	Bécsi császári könyvt. 3455.	OSZKK, Cod. Lat. 407.
4. Kollár-féle I. kódex	16. sz. első fele	István — 1514.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	Bécsi császári könyvt. 157.	OLT, 1/7. Kollár-gyűjtemény „Blau 85. (250)” r. sz. 32.
5. Ilosvai-kódex	1544—1567.	István — 1567.	16. sz.	Bécsi császári könyvt. 8496.	OSZKK, Fol. Lat. 4023.
6. Nádasdy-féle nagyobb kódex	1558.	István — 1557—1572.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	Pesti Egyet. könyvt.	Bp.-i Egyet. Könyvt. Kézirattár G 39.
7. Debreceni Ref. Koll. kódexe	1578.	István — 1578.	1926.	Debreceni ref. koll. R 466.	Debreceni Ref. Koll. Könyvtára R 466.
8. Eszterházy-féle kisebb kódex	1580.	István — 1543.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	hg. Eszterházy könyvt. 548.	
9. Lőcsei III. kódex	1581.	István — 1581.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	Lőcse, városi levéltár	
10. Eszterházy-féle nagyobb kódex	1583.	István — 1582.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	hg. Eszterházy könyvtár 19.	
11. Festetics-kódex	1583.	István — 1583.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	gr. Festetics család sági könyvtára	OSZKK, Fol. Lat. 4355.
12. Besztercebányai kódex	16. sz. vége 17. sz. eleje	István — 1514.	18. sz. vége, 19. sz. eleje	Besztercebánya, városi levéltár	OSZKK, Fol. Lat. 522.

mazza. 1934-ben került az admonti bencés kolostorból az Országos Széchényi Könyvtárba, ahol ma is található.¹³

2. A bécsi császári könyvtár kódexe (Bujdai János-féle kódex)

Ez a rejtélyes kódex azért játszhat jelentős szerepet István törvényei problematikájának felderítésében, mert az egyedülálló admonti kódex után ez látszik a magyarországi szöveghagyomány képviselői közül a legkorábbinak.

Kódexünkről először Kollár tesz említést Kálmán törvényeivel kapcsolatban. Elmondja róla, hogy a bécsi udvari könyvtárban található ama kódexek között, amelyeket még kritikailag nem vizsgáltak meg 414. sz. alatt. A kódex végén az alábbi bejegyzés olvasható: „Anno Domini MCCCCVI. die XVII. mensis Aprilis completus est iste liber Rationalis ad gloriam Dei et mandatum Domini Magistri Johannis de Buda Canonici Ecclesiae Strigoniensis et Archidiaconi Borsiensis.”¹⁴ Endlicher már jóval többet árul el kódexünkről. Szerinte ezt a 414. számú pergamen kódexet a bécsi császári könyvtárból annak első, 1783-ban elhunyt őre, Kollár eltulajdonította, és az ő szétszórt hagyatékában kellene újra felkutatni. Endlicher hivatkozik még Schwandnerre, aki szerint a „codex n. 414. in folio” tartalmazta Szent István és Szent László dekrétumait, Lórinccs esztergomi érsek zsinati határozatait és Kálmán dekrétumainak egy részét, azonban a *Catalog* készítése idején már a kódex nem volt meg. Ehhez jegyzetben hozzáfűzte: „Iste Codex Decretorum est in manibus Illustr. D. Bibl. Aug. Directoris Kollarii, prout mihi contestatus est.”¹⁵ A kódex egy részét Batthyány erdélyi püspök kiadta a *Leges ecclesiasticae regni Hungariae* III. (helyesen II.) kötetében,¹⁶ de nem az eredeti, hanem Kollár kéziratos másolata alapján.¹⁷ Tagányi — Endlicher nyomán — ugyanígy elmondja a kódex történetét.¹⁸ Végül Bónis György hívja fel a figyelmet arra, hogy az elveszettnek hitt Kollár-kódex újabban az Országos Levéltárban

¹³ Részletes leírása: BARTONIEK, Emma: *Codices manu scripti Latini I. Codices Latini medii aevi* (A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának címjegyzéke XII.), Bp. 1946. 433. sz. 390. old., vö. ZÁVODSZKY: I. m. 129., BARTONIEK: *Hasonmáskiadás*, 7. 12.

¹⁴ KOLLÁR, Adamus Franciscus: *De originibus et Vsu perpetuo potestatis Legistratoriae circa sacra Apostolicorum Regum Vngariae*, Vindobonae, 1764., 19. old. 1. jegyz.

Budai János, Márk fia, 1391–1427 között barsi főesperes, esztergomi kanonok. A 14. század végén négy budai házának jövedelmét felajánlva megalapította a Collegium Christi-t, amely ösztöndíjak adományozásával lehetővé tette, hogy fiatal papnövendékek külföldi egyetemeken végezhessek tanulmányaikat. A társulat alapszabályait IX. Bonifác pápa 1399-ben erősítette meg. A társulat még a 17. században is fennállott, elnöke a mindenkori barsi főesperes, akit az esztergomi érsek nevezett ki a Collegium Christi volt ösztöndíjas tagjai közül. Budai János 1427. febr. 4-én halt meg. (Vö. KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonokok*, Esztergom, 1900., 72–73.)

¹⁵ SCHWANDNER, Johann Georg: *Chartam lineam antiquissimam omnia hactenus producta specimina aetate sua superantem ex cimelis Bibliothecae Augustae Vindobonensis omnium Europae eruditorum judico exponit*, Wien, 1788. — Vö. WÜRZBACH, Constant von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* XXXII. Wien, 1876. 278–279.

¹⁶ BATHYÁNY, Ignatius: *Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium* tom. II. Clavdiopoli, MDCCCXXVII., 54–68. (Az oldalszámozás össze van keverve. Szövegünk a második 54. oldalon kezdődik.)

¹⁷ ENDLICHER, Stephanus Ladislaus: *Die Gesetze des heiligen Stefan. Ein Beitrag zur Ungarischen Rechtsgeschichte*, Wien, 1849. 14–15. és 32.

¹⁸ TAGÁNYI Károly: *Szent István alkotmánya és törvényei*, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Hung. 2282., 42.

található, mint a Kollár-gyűjtemény 7/113. kötete.¹⁹ Ezzel azonban az a helyzet, hogy az elől álló 7-es szám a bécsi levéltárakból az Országos Levéltárnak kiszolgáltatott iratok ama csoportját jelöli, amelyet ma Kollár-gyűjteménynek nevezünk. Ebben 113. kötet semmiféle számozás szerint sem található, hacsak nem vesszük figyelembe — a ma már egyáltalán nem használatos — Kollár-féle könyvtár számozását, amely ma is fellelhető a Kollár-gyűjtemény kódexein. E szerint Bónisnak a Kovachich-féle lista 24. sz. tételére kellett volna gondolnia. Ez azonban zömében 18. századi törvénytárolatokat tartalmaz, és a benne foglaltak is lényegesen eltérnek a fenn nevezett kódexétől. Az Országos Levéltár Kollár-gyűjteményét mi is alaposan átkutattuk, de az említett Budai János-féle kódexre sehol sem akadtunk. Nem tartjuk valószínűnek, hogy az Magyarországon lenne, ha egyáltalán megtalálható még valahol. Kovachich idézett műve 5. sz. tételeként — a bécsi császári könyvtár pergamen kódexe megjelöléssel — egy olyan kéziratot hoz, melyet nem látott, így Batthyány leírása alapján ismertet.²⁰ Ez a kódex minden bizonnyal azonos a fenn nevezett Budai János-féle kézirattal. A következőkben ezt próbáljuk bizonyítani.

Mivel a Kovachich-féle szövegben hiányos az interpunkció, a CJH pedig — véleményünk szerint — tévesen fordítja a szöveget, célszerű lesz az utalásokat idézni és közelebbről megvizsgálni.

BATTHYÁNY ²¹	KOVACHICH ²²	CJH ²³
...habentur in illo libri duo S. Stephani,	Habentur in illo libri duo S. Stephani,	...magában foglalja Szt. István őstörvényeinek két könyvét,
Decreta S. Ladislai Regis,	Decreta S. Ladislai Regis,	Szt. László király dekrétumait,
Synodus sic dicta Laurentiana,	Synodi sic dictae Laurentianae,	az ún. „Synodus Laurentiana” (Lőrinc esztergomi érsek alatt 1112-ben tartott zsinat)
Libri secundi Colomani Capitula tria,	Libri II. Colomani Capitula III.	két könyvét és végül Kálmán három zsinati capitulumát.
in quibus desinit Codex, qui est Saeculi XV. ineuntis.	in quibus desinit Codex, qui est Sec. XV. ineuntis.	

A fentiekből világos, hogy Kovachich az első két tételt pontosan átírta Batthyány művéből, a harmadik tételt azonban „kissé” módosította, a „Synodus sic dicta Laurentiana” nominativusból sing. genitivust csinált, amihez azután az ötödik, sor „Libri II.”-je birtokként csatlakozik. A CJH kiadója, Kolosvári Sándor, Batthyányra hivatkozva ugyan, de valójában Kovachich szövegét fordítja. Ha tehát e bécsi kódex tartalmát rekonstruálni akarjuk, vissza

¹⁹ BÓNIS György: *Szent István törvényeinek önállósága*, Századok, 1938., 436. old. I. jegyz.

²⁰ KOVACHICH: I. m. 341—342, 390.

²¹ BATTHYÁNY: I. m. tom. I. Albae-Carolinae, MDCCLXXXV. 8—9.

²² KOVACHICH: I. m. 341.

²³ CJH I.: XXXIX.

kell térnünk Batthyányhoz, mivel a vizsgált három szerző közül csak ő látta ezt az állítólagos bécsi kódexet. Batthyány szövegének helyes fordítása:

„... megtalálhatók benne: Szent István (törvényeinek) két könyve, Szent László király törvényei, az ún. Lőrinc-féle zsinat, Kálmán II. törvénykönyvének három capitulumum, melyekkel végződik e kódex, mely a XV. sz. elejéről származik.”

„Szent István (törvényeinek) két könyve” jelentheti a nyomtatott CJH hagyományainak megfelelően az Intelmeket (= „I. törvénykönyv”), valamint István I. és II. dekrétumát (= „II. törvénykönyv”), de jelentheti a mai értelemben vett első és második dekrétumot is. Egyelőre mindkét lehetőséget számításba kell vennünk, amikor megpróbáljuk rekonstruálni és azonosítani ezt a bécsi kódexet. „Szent László király törvényei” feltételezhetően László I., II., III. dekrétumát jelentik. A „Lőrinc-féle zsinat” nyilván azonos az ún. első esztergomi zsinat határozatainak egy olyan szövegével, amely a Thuróczi-kódexhez hasonlóan tartalmazta Lőrinc esztergomi érsek nevét, mely a Pray- és Ilosvai-kódexekben nem szerepel. Igen problematikus az utolsó tétel: „Kálmán II. törvénykönyvének három capitulumum”. A CJH a „II. törvénykönyv” címen tulajdonképpen egybeolvastja a Závodszy-féle kritikai kiadásban *Capitula de iudeis*,²⁴ *Fragmenta constitutionum Synodaliūm*²⁵ és *Synodus altera sub Colomano rege*²⁶ címen közölt cikkelyeket. Ez az összeállítás azonban jellemző — egyebek közt — a 15. századi Thuróczi-kódexre, valamint ennek 18. századi másolatára, a Kaprinay-kódexre is.

Feltétlenül abból kell kiindulnunk, hogy a bécsi császári könyvtár állítólagos 15. századi kódexét Batthyány látta, esetleg a *Leges ecclesiasticae* valamelyik szövegének kiadásánál fel is használta, hiszen a kódex egyetlen azonosítható leírása is tőle származik. Kovachich és Kolosvári a kódexet már nem látták, leírását — mint láttuk, rosszul — Batthyány nyomán adják. Kézenfekvő volna a gondolat: a kódex azonos a mai Thuróczi-kódexszel. Ezt azonban több súlyos ellenérv cáfolja.

Kéziratunkból — ha hihetünk Batthyánynak — hiányzott az Albericus-gyűjtemény, ami a Thuróczi-kódexben megvan, sőt szövegét Batthyány le is nyomtatja. A Thuróczi-kódex tartalmazza (másolatával, a Kaprinay-kódexszel együtt) a 14. századi krónikakompozíció szövegét is. A Batthyány-féle leírás erre még csak nem is céloz, márpedig a tudós erdélyi püspökről, a széles látókörű történésről nem tételezhetjük fel, hogy egy ilyen nagy történeti forrásértékkel rendelkező tényről ne vett volna tudomást. A „*Libri secundi Colomani tria*” tartalomjegyelés semmiképp sem vonatkozhat a Thuróczi-Kaprinay-kódexre, mert ezekben a „*Capitula de iudeis*”, a „*Fragmenta constitutionum synodaliūm*” és a „*Synodus altera sub Colomano rege celebrata*” szövege (*Sequitur capitulum bonum* címmel) egybeolvastva szerepel, és a Batthyány-féle nyomtatott szövegekben sem találunk olyan változatot, amely „Kálmán II. törvénykönyvének három capitulumumát” tartalmazná. Kódexünket a Kovachich- és CJH-féle jegyzék 15. századnak nevezi, Batthyány viszont 15. század elejének mondja. A Thuróczi-kódex a kutatás mai állása szerint a 15. század végéről való. A 15. század elejére utaló évszámbejegyzés a kódexben nem található. (A Thuróczi János krónikájára utaló téves bejegyzés

²⁴ ZÁVODSZKY: I. m. 195—196.

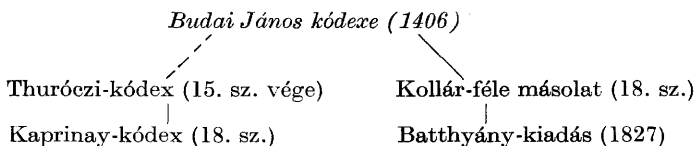
²⁵ Uo. 209.

²⁶ ZÁVODSZKY: I. m. 207—208.

1464-es évet említ, és 17. századi kéztől származik.) Batthyány tehát a Thuróczi-kódexből magából nem meríthetett bizonyítékot annak 15. század eleji voltára. A Kaprinay-kódexet — úgy véljük — számításán kívül hagyhatjuk: Batthyányról nem tételvezhető fel, hogy e 18. századi, tehát saját korabeli másolatot összetéveszse valamely 15. századi kézirattal.

Mindezek alapján alátámasztva látjuk ama feltételezésünket, hogy a Batthyány által látott és leírt 15. század eleji bécsi kódex a Budai János-féle, 1406-ra datálható kódexszel volt azonos. Ugyanerre az eredményre jutott már előttünk — mint láttuk — Endlicher is, aki a sorrendet úgy állapította meg, hogy az 1406-os kódexről készült volna a Thuróczi-kódex is. A 18. században mindkettőt lemásolták. Az előbbit Kollár készítette (ezt megtaláltuk és alább ismertetjük), nyomtatva pedig Batthyány publikálta,²⁷ a másíkról viszont az ún. Kaprinay-kódexet írták le.

Az oly sokat emlegetett Kollár-féle másolat megtalálható az *Analecta Diplomatica pro historia Vngariae* című, 11—17. századi anyagot tartalmazó, háromkötetes gyűjtemény II. kötetében.²⁸ Maga a kötet colligatum jellegű, a legkülönbözőbb anyagokat tartalmazza. A másolók általában feltüntették, hogy milyen eredeti alapján dolgoztak. Így például II. Andrásnak az egyház kiváltságait biztosító dekrétumát 1762. júl. 20-án egy Rómából, Kannitz közvetítésével kapott példányról írták le. Mária 1384. évi törvényét az „Ex codice Caesareo inter illos, qui nondum recensiti sunt 157.”²⁹ alapján másolta Rajcsány, de felhasználta (?) a pozsonyi kamarai levéltárban levő eredetit is. Zsigmond 1435. évi pozsonyi (II.) dekrétumával kapcsolatban a colligatum a császári könyvtár nem recenzeált anyagának 509. sz. kódexére hivatkozik, mely egykor az esztergomi egyház tulajdonát képezte. A szöveget a kódex végéről másolták le. Mátyás 1470. évi törvényével kapcsolatban az 508. sz., eredetileg ugyancsak esztergomi kódexre hivatkozik. II. Ulászló 1498. évi dekrétumát a „codex Caes. Juris Civilis CLXXXVII.”³⁰ alapján másolták. Ugyaninnen másolták a pannonhalmi alapítólevél szövegét is.

A Lőrinc-féle esztergomi zsinat, Kálmán zsidótörvénye, László törvényei és István Intelmei, valamint törvényei szövegénél³¹ a másoló a császári könyvtár még nem recenzeált 414. sz. kódexére hivatkozik, melyet 1406-ban írtak, és egykor az esztergomi egyház tulajdonát képezte. István és Kálmán dekrétumai szövegénél a Budai János-féle kódex kezdő oldalszámát is feltünteti a másoló. Ezzel — úgy véljük — bebizonyítottuk, hogy István törvényeinek szövegét a „Weiss 152” jelzetű colligatum Budai János 1406-ban keletkezett kódexéből másolta.

²⁷ BATHYÁNY: I. m. II. 54—68.

²⁸ Jelzete: Országos Levéltár, I/7. Kollár-gyűjtemény, „Weiss 152. (267.)” r. sz. 55.

²⁹ Az idézett jelzet a Kollár-féle I. kódex (táblázatunk 4. sorszámmal ellátott tétele) régi, a Kollár-féle könyvtár nyomtatott katalógusában szereplő jelzete.

³⁰ Az idézett jelzet az Ilosvai-kódex régebbi bécsi jelzete, amely ma is megtalálható a kódex gerincén.

3. *Thuróczi-kódex* (15. sz. vége)

Figyelemreméltó tény, hogy bár az Ilosvai-kódexhez hasonlóan a Thuróczit is a bécsi császári könyvtárban őrizték, sőt a 18. században másolatot is készítettek róla Kaprinay-kódex néven, Kovachich nem ismerte. Az általa jegyzékbe vett és leírt bécsi kódexek közül egyik sem azonosítható vele, és a Batthyány-féle nyomtatott szövegekben sem találunk olyan változatot, melynek tartalma és leírása a nevezett kódexre ráillene. A 19. század elején viszont feltétlenül Bécsben kellett lennie, hisz Endlicher idézett munkájában említést tesz róla. 1932-ben a velencei osztrák—magyar megegyezés alapján került jelenlegi lelőhelyére.³²

4. *Kollár-féle I. kódex* (16. sz. első fele)

A kódex címe: *Decreta Regum Hungariae*. A bécsi császári, udvari titkos levéltárban a Kollár-féle iratok között látta Kovachich. Nyomára a Kollár-féle könyvtár nyomtatott katalógusában 157. tételszám alatt bukkant, és ezt a számot megtalálta a kódexen is. Minden valószínűség szerint azonos azzal a kódexszel, amely ma az Országos Levéltár Kollár-gyűjteményében található.³³ Az egyeztetést megkönnyíti, hogy a kódex első bekötőtáblájának belső oldalára ceruzával feljegyzett számot mi is megtaláltuk.³⁴ A kéziratot megvizsgáltuk. Címe megegyezik a Kovachich-féle leírással³⁵ és a tartalma is nagyjából azonosnak tűnik³⁶. Bár kódexünket Kovachich 1564 utánra datálja, véleményünk szerint inkább a 16. sz. első, mint második felében készülhetett.³⁷ Meg-

³¹ István törvényei a felső számozás szerinti 161—180. oldalakon találhatók.

³² Részletes leírása: BARTONIEK: *Codices* ... 407. sz. 367. old. — Vö. ZÁVODSZKY: I. m. 129.

³³ Jelzete: OLT, I/7. Kollár-gyűjtemény, „Blau 85. (250)” r. sz. 32.

³⁴ Viszont az azonosításnak ellentmond a Kollár-féle könyvtár katalógusából idézett cím: „*Decreta Constitutiones sive Wladislawi II, Decretum VII.*” Egészen bizonyos, hogy ez nem a kódex címe, hanem rövid tartalmi leírása.

³⁵ KOVACHICH: I. m. 346.

³⁶ Kódexünk egy-két törvénnyel és oklevéllel többet tartalmaz ugyan, de könnyen elképzelhető, hogy Kovachich egy-két tételt kifejezett, annál is inkább, mert leírásában az oldalszámokat nem közli. Mindenesetre a felölelt korszak egyezik, mintkét esetben az 1514. évi törvény az utolsó.

³⁷ A datálásra alkalmasnak látszik az a tény, hogy 1—10. oldalakon található esonka királyéletrajzok I. Ferdinánd halálával záródnak. Kovachich állítását erősíthetné meg a kódex utolsó lapján olvasható két 16. század végi dátum. (Felül: 1595., alul: 1598.) Sajnos csak az évszámok vehetők ki pontosan, mert a feljegyzés nagy része vagy olvashatatlan, vagy használhatatlanná vált azáltal, hogy a bekötésnél levágott belőle a 18. századi könyvkötőmester.

Viszont a datálást illetően Kovachich állításának ellentmondani látszanak a következő tények:

a) A 476 oldalt tartalmazó kézirat kétféle számozással (oldal- és fóliószámozás) rendelkezik, és ugyanakkor két kéz nyomát is fedezhetjük fel lapjain. A kétféle számozás közül a fóliószámozás látszik korábbinak, mely a királylistát tartalmazó oldalakat számozatlanul hagyván, a 13. oldallal, István Intelmeivel kezdi a számozást, és a 467. oldallal, a „*Belae Regis Privilegium Siculorum de Wag* ...” kezdetű tétellel fejezi be. Figyelemreméltó tény, hogy a két kézírás közül a korábbinak látszó a királylistát II. Ulászlóig vezeti; itt megemlíti az 1514. évi parasztháborút (1—7.), majd újra megjelenik a 13. oldalon István Intelmeinél, és az általa leírt utolsó tétel szintén a 467. oldalon befejeződik, II. Ulászló 1514. évi dekrétumát követő „*Belae Regis Privilegium Siculorum de Wag* ...” kezdetű tétel. Tehát a két kézírás megfelel a kétféle számozásnak. A királylistát befejező kéz nyomát kiegészítések, bejegyzések formájában végig megtaláljuk, de tulajdonképpen csak a 468. oldalon bukkan fel ismét, és ő fejezi be a kéziratot.

jegyeznék még, hogy a „Weiss 152” jelzetű colligátumba innen másolták át Mária 1384. évi törvényeit. A másoló bejegyzéséből esetleg arra is lehet következtetni, hogy e 157. kézirat eredetileg a pozsonyi kamara levéltárának tulajdonát képezte. A kódex sorrendben a következő tételeket tartalmazza:³⁸

1. Cím nélkül: Magyarország királyainak rövid életrajza kronológiai rendben felsorolva Kálmántól I. Ferdinándig. ³⁹	1—10
Üres.	11—12
2. Decretum Sancti Stephani Regis	
Liber primus (= Intelmek)	13—23
Liber secundus. ⁴⁰	23—38
3. Decretum Ladislai Regis	
Liber primus	39—49
Liber secundus	49—55
Liber tercius.	55—64
4. Colomani Regis Decretorum primus.	65—79
Colomani dei gratia Rex Hungarorum. ⁴¹	79—82
5. Sequuntur decreta condam serenissimorum principum dominorum Andree, Ludovici et Sigismundi Regum Regni hungariae ac quidam Articuli Super limitatione Jurium et consuetudinum eiusdem Regni per Serenissimum principem et dominum Mathiam Regem confirmati et roborati 1464.	83—116
6. Confirmatio Decretorum Andree et Ludouici per Mariam Reginam subpendenti sigillo duplici facta.	116—119
7. Gratia per Sigismundum Imperatorem infidelibus et rebellibus suis facta, Ratione erectionis Banderij emuli sui neonon Iniuriarum dampnorum Nocumentorum etc. Anno domini MCCCCIII.	119—122

b) A Kovachich állítását igazoló kódex-végi dátumok sem állják meg helyüket, mert a bejegyzéseket végző kézírás a kódex szövegének íróitól eltér, sőt amennyire az elmosódott, töredékes szövegből ki lehet venni, két magánjellegű megjegyzésről van szó, amelyeknek semmi közük a kézirat szövegéhez.

c) Végül, de nem utolsó sorban, írása zömében megegyezik a Jagello-kori oklevelekével. Mindent összevetve tehát, úgy véljük, bebizonyítottuk, hogy a kézirat 1564 utáni datálására semmi elfogadható bizonyíték nincsen, hiszen törzssanyaga (és ez adja a kódex anyagának nagy részét) 1514-gyel zárul, és az említett év utáni évekre utaló bejegyzések már későbbi kéz hozzátételei.

³⁸ Ez a sorrend nem egyezik pontosan a Kovachich által leírttal.

³⁹ Az eleje nyilvánvalóan hiányzik, ugyanis az első oldalon, Kálmán előtt egy előző királyra vonatkozó bejegyzés vége olvasható.

Alaposabb tanulmányozás után megállapítható, hogy ez a királylista a Knauz-krónika családjához tartozik. Szövege a Toldy-krónika, a bécsi 3471. számú kódex és a müncheni Cod. Germ. 311. számú kódex szövegéhez áll legközelebb, de egyikkel sem egyezik pontosan. Valószínűleg a Knauz-krónikacsalád egyik ismeretlen kézírata. (Kiadásuk: SZENTPÉTERY: *Scriptores Rerum Hungaricarum* tom. II. Bp. 1938. 327—345., valamint GOMBOS: *Catalogus fontium*, Bp. 1937. 984—988. (Toldy-krónika), 988—993. (Knauz-krónika).

Gregoriancz Pál *Mnemosynon* című munkájában (I. 98.) szintén hozza a királylista szövegét (KOVACHICH Márton György: *Scriptores rerum Hungaricarum minores*, tom. I. Budae, 1798. 315—331.), azonban ez a variáns tényanyagban is bővebbnek tűnik szövegünkénél. Hogy Gregoriancz munkájának alapjául melyik kéziratot használta fel, azt utólag rekonstruálni már nem lehet, mindenesetre az bizonyosnak látszik, hogy a Thuróczi-krónika alapján kiegészítéseket eszközölhetett.

⁴⁰ Azon törvények kiadását, melyek a CJH-ban, ill. Závodszy idézett munkájában megtalálhatók, a lábjegyzetben nem hozzuk. A címleírásokat igyekszünk betűhíven közölni, így a következtetlenségnek, hibának látszó jelölések innen adódnak.

⁴¹ E felirat Závodszyknál a következő címek alatt hozott cikkelyeket jelenti:

Secundus Liber Colomani Regis, Fragmenta constitutionum synodaliū, Synodus altera sub Colomano rege celebrata.

8. Decretum primum Sigismundi Regis super donationibus possessionum infidelium Anno domini 1404.	122—128
9. Decretum secundum Sigismundi Regis editum anno domini 1405. (I.)	128—143
10. Decretum quintum Sigismundi Regis. ⁴²	143—147
11. Decretum quartum Sigismundi Regis.	147—149
12. Decretum Septimum Sigismundi Regis.	149—155
13. Decretum Alberti Regis editum Anno domini MCCCC39.	155—168
14. Decretum Ladislai Regis, Filij Alberti Regis 1454.	168—174
15. Decretum Michaelis Zylagij de horoghzeg olim gubernatoris Regni hungariae editum Anno 1458.	174—177
16. Articvli cum Juramento tempore olim Joannis Waiwode, in Ciuitate pesthiensi per prelatos et Barones in Congregatione generali editi. A. D. 1446.	178—179
17. Primum decretum Mathie Regis Anni 1462.	179—182
18. Decretum tertium Mathie Regis 1471.	182—189
19. Decretum dominorum Regnicolarum 1474.	189—192
20. Decretum quartum Mathie Regis editum 1478.	192—197
21. Decretum Quintum Mathie Regis 1481.	197—203
22. Decretum sextum Mathie Regis 1486.	203—244
23. Constitutiones inlyti Regni hungariae tempore Regis Mathie edite. ⁴³	244—245
24. Articuli De palatino Regni pronunciati.	245—249
25. Decretum Primum Wladislai Regis.	250—254
26. Decretum 2 ^m sive Maius Wladislai Regis.	254—311
27. Decretum tertium siue addiciones priores maiores [1] decreti Wladislai Regis.	311—329
28. Decretum Quartum siue minus Wladislai Regis.	329—362
29. Decretum Quintum siue addiciones priores minoris decreti Wladislai Regis.	362—385
30. Decretum sextum siue addiciones posteriores minoris decreti Wlad. Reg.	385—399
31. Decretum Primum Wladislai Regis.	399—405
32. Articvli in campo Rakos in diaeta festi beati Georgij martiris Anno Domini 1507. reformati.	405—412
33. Decretum tertium Sigismundi Regis Anni 1405. (II.)	413—420
34. Decretum dominorum Regnicolarum. ⁴⁴	420—433
35. Priuilegium Transsylvaniense. ⁴⁵	433—436
36. Priuilegium Sievlorum. ⁴⁶	436—444
37. Decretum septimum Wladislai Regis Editum Anno Domini 1514.	444—465
38. Priuilegium Sievlorum de Wag. ⁴⁷	465—467
39. Decretum Mathie Regis Hvgarie Posonij Anno domini 1468. editum, quod apud magistrum Georgium sigillatum habetur. ⁴⁸	468—472
40. Cím nélkül: „De clarissimo hungarorum Rege Mathia, talis quaequam narratur veridica historia . . .” kezdettel rövid anekdota a török követről, midőn Mátyás Neustadtot ostromolta. ⁴⁹	473
41. Epistolae Mathie Regis et Baiazethis Turcorum Imperatoris ad invicem missae. ⁵⁰	473—476

⁴² Decretum V. Sigismundi Regis de valore denariorum A. D. 1432. (M. G. KOVACHICH: *Supplementum ad Vestigia Comitiorum* I. Budae, 1798. 338—342.)

⁴³ Az 1486. évi dekrétum után egy adnotáció. (M. G. KOVACHICH: *Supplementum* . . . II. Budae 1800. 254—256.)

⁴⁴ M. G. KOVACHICH: *Supplementum* . . . II. 297—298.

⁴⁵ Kiadását nem találtuk.

⁴⁶ J. N. KOVACHICH: *Sylloge Decretum Comitiorum Inlyti Regni Hungariae*, Pesthini, 1818. 116—135.

⁴⁷ M. G. KOVACHICH: *Scriptores* . . . I. 339—340.

⁴⁸ M. G. KOVACHICH: *Supplementum* . . . II. 196—208.

⁴⁹ BEL, Matthias: *Adparatus ad Historiam Hvgariae, Decadis II. Movnentum I.*, Posonii, MDCCXLV., 114.

⁵⁰ Levelek: Baiazethis ad Matthiam Regem — Relatio Regis ad praemissa — Rex Matthias ad Baiazethem Relatio Baiazethis ad eundem. Kiadva: FRANKÓI Vilmos: *Mátyás király levelei*. II. 1895. 286, 293, 294.

5. *Ilosvai-kódex* (1544—1567)

Talán az ismert és felhasznált kódexek közül az Ilosvaival foglalkoztak történetészeink a legtöbbet. Leírására, valamint a Mossóczy—Telegdi-féle nyomtatott kiadáshoz való viszonyára vonatkozóan számos értékelés látott napvilágot.⁵¹ A bécsi császári könyvtárból a Thuróczi-kódexszel együtt 1932-ben került jelenlegi lelőhelyére.⁵²

6. *Nádasdy-féle nagyobb kódex* (1558 körül)

Kovachich a pesti Egyetemi Könyvtárban bukkant rá,⁵³ ahol most is található.⁵⁴ A kódex címe: *Decreta, Constitutiones et Articuli ac alia Memorabilia Regum Incltyi Regni Hungariae ab anno 1035 ad annum 1557 inclusive*. A kódex fólió alakú és nagyrészt fólió számozású⁵⁵ is. Eléggé rongált 16. századi kötéssel rendelkezik. Keletkezését Kovachich 1558 tájára helyezi, bár az elülső bekötőtábla alsó részén látható, bizonyítékul felhozott bejegyzést tévesen idézi.⁵⁶ Hogy Kovachichnak mégis igaza van, annak oka az, hogy a bekötőtáblán a valóságban ez áll: „Erat Corpus Juris Thomae Nadasdy Palatini. . . VIII.” Mivel Nádasdy Tamást 1554-ben választják nádorrá, és 1562-ben már eltávozik az élők sorából, így az évszám látható utolsó számjegye is elegendő annak bizonyítására, hogy a kézirat törzsanyagának 1558-ban már meg kellett lennie.⁵⁷

Kovachich állítását a különböző kézírásokra vonatkozóan csak azzal egészítenénk ki, hogy az első két mester az 526^r oldalig írhatta a kódexet. Utolsó tételeik az 1557-es pozsonyi törvénycikkek (valószínűleg ekkor kaphatta a kódex a címét is), valamint Gregoriancz Pál *Mnemosynon* című művéből Magyarország főurainak és főpapjainak felsorolása. Az 527^r oldalon az előzőknél valamivel újabb kéz folytatja az írást, az utolsó tétel kézírása pedig már a

⁵¹ J. N. KOVACHICH: *Notitiae . . .*, 346—347., CJH I. XXVI—XXVII.; ZÁVODSZKY: I. m. 129—130.; PÁRNICZKY—BÁTYKA: I. m. 3., 42. — vö. BARTONIEK: *Hasonmáskiadás* 7., 12. old. 2. jegyz.

⁵² OSZK Kézirattára Jelzete: Fol. Lat. 4023.

⁵³ J. N. KOVACHICH: *Notitiae . . .*, 347—348.

⁵⁴ Jelzete: Budapesti Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, G 39.

⁵⁵ Ugyanis az 1—56. oldalak (1—5. tételek) oldalszámozásúak, és a 6. tételnél kezdődik a foliószámozás szintén 1 kezdőszámmal. Figyelemre méltó tény, hogy e kétféle számozás ellenére csak a 8. tételnél (István törvényei) változik az írás.

⁵⁶ A bejegyzést, mely szerinte a 16. századi könyvkötő mestertől származik, így idézi: „Thomas Nadasdy Palatinus Hungariae MDLVIII.” Ez a glossza azonban ilyenformán csak egy történeti tény, nevezetesen Nádasdy Tamás nádorrá választásának annalisztikus rögzítését jelenti, és semmiképp sem szolgálhat a datálás bizonyítékául.

⁵⁷ Állításunkat igazolja még a kézirat 1^r—8^r oldalon levő királylista, amely Ferdinándot mint élő, jelenleg is uralkodó királyt említi. (Mivel Ferdinánd 1527—1564 között uralkodott, így a kódex elkészítésének időpontja is e két évszám közé kell hogy essen.) Valamint ugyanezt igazolja a kézirat 111^r oldalán levő 1558-as évszám.

Érdekes, hogy a 111^r oldalon az 1558-as évszámot bejegyző kézírás folytatódik a Hunyadi János kormányzósága alatt hozott 1446-ban kelt dekrétummal, sőt a későbbiekben is felfedezhető ugyanez a kéz. Miért írhatta a kódex írója az említett dekrétum után az 1558-as évszámot? Nyilván azért, mert itt fejezte be a kéziratot. Ugyanakkor miért folytatódik a kódex az ő írásával, és egyáltalán miért szerepel felváltva két kéz? Könnyen elképzelhető, hogy a 16. századi könyvkötőmester két — esetleg önálló, egymást kiegészítő — gyűjteményt köthetett egybe, bőven hagyván üres lapokat a későbbi folytatóknak. Ezt bizonyítja a két közel egykorú kézírás és a kódexben előforduló lapkeveredés is. (A kódexben a 19^v oldal után, mely István Intelmeinek 1. capitulumát tartalmazza, a 21^r oldal következik a 6., 7. capitulummal. A hiányzó 20^{vv} oldalakra csak a már László törvényeit tartalmazó 32^v oldal után bukkanunk.)

17. századra vall, és egyezik a bekötőtáblán szereplő másik glossza írójának írásával, mely így szól: „Ex Libris Michael Miticzky m. p. die 20. Jan. A. 1644.”

A kódex későbbi sorsára vonatkozóan az első oldalon találunk kétségbevonhatatlanul possessorra utaló bejegyzést: „Conventus Lauretani in Hungaria Ord. Servorum B. V. M.” A lorettói⁵⁸ szerviták kolostorába szintén még a 17. században kerülhetett a kódex, mert Nádasdy Ferenc ekkor örökölte a stozingi uradalommal együtt Loretto kegyuraságát is (amely végül az Eszterházy hercegekre szállt).⁵⁹ Amikor II. József a szerviták rendjét feloszlatta, a kódex az Egyetemi Könyvtárba került.

A kézirat tartalma és sorrendje arra enged következtetni, hogy róla másolták a később tárgyalandó Festetics-kódexet. Ezért a két kódexet összevetve itt ismertetjük.

6. *Nádasdy-kódex*

1. (1)
Juramentum Serenissimi Regis Ferdinandi tempore suae Coronationis.⁶⁰
2. (2)
Juramentum Judicum Ordinariorum, Magistrorum Prothonotariorum et Assessorum.⁶¹
3. (3–6)
Cím nélkül: „Tempore quo Inelytus Rex Matthias rerum in Vngaria potiebatur . . .” kezdettel Alsólendvai Bánffy Miklós törtérijája.⁶²
4. (6)
Egy kétsoros vers.⁶³
5. (7–56)
Tabula Decretorum Regni Vngarie et primo illorum, quae in Decreto Regis Matthiae continentur.⁶⁴

11. *Festetics-kódex*

1. (1^r)
2. (1^r)
3. (1^v–2^v)
4. (2^v)
5. (3^r–21^v)

⁵⁸ Maria-Laoreten, Sopron megye (ma: Loretto Ausztriában).

⁵⁹ Minderre vö.: RUFF Jakab: *Magyarország helyrajzi története jó tekintettel az egyházi intézkedésekre*, I., Pest, 1870., 522–552.

⁶⁰ Ahol a két kódex szövege azonos, a Nádasdy-kódex címleírásának betűjelölését követjük.

A Nádasdy-kódexben az oldal alján bibliai idézet: Exodi 22.

⁶¹ A Nádasdy-kódexben az oldal alján bibliai idézet: Exodi 20.

⁶² Kiadva: BÉL: *Adparatus, Decadis II., Monumentum II.*, Posonii, MDCCXLVI., 112–114.

⁶³ Ovid. Epist. ex Ponto 4, 3, 35–36.

⁶⁴ Mindkét kódexben pontosan ugyanaz a felsorolás szerepel. Nem hozza a kódexek teljes tartalomjegyzékét. II. András Nagy Lajos által megerősített dekrétumától Mátyás 1481. évi dekrétumával bezáróan tartalmaz törvénykönyv-, ezen belül capitulum-felsorolást.

⁶⁵ Magyarország királyainak története Attilától I. Ferdinándig. Kiadva: — GREGORIANCZ Pálnak tulajdonítva (*Breviarium Rerum Hungaricarum*) — BÉL: *Adparatus . . .*, 85–95, de Bélnél a szöveg Miksáig tart. Kovachich József Miklós is Gregoriancznak tulajdonítja e királylistát, csak ő megállapítását GREGORIANCZ *Epithomae Rerum Hungaricarum* című művére alapozza. Megemlíti, hogy ugyanez a felsorolás megvan az Istvánffy—Széchenyi-kódexben is, és erre vezethetők vissza azok a királyéletrajzok, amelyeket bele-

6. (1 ^r —8 ^r) Origo Gentis Vngaricae. ⁶⁵		(22 ^r —22 ^v) Üres.
7. (8 ^r —18 ^v) Vngaria. ⁶⁶		
8. (19 ^r —27 ^r)		6. (23 ^r —32 ^r) In nomine domini nostri Jesu Christi Incipit Decretum Sancti Stephani Regis Primi Vngariae.
Praefatio ad Sanctum Emericum ducem		
	Liber primus (= Intelmek)	
	Liber secundus	
(27 ^v) Üres.		(32 ^v) Üres.
9. (28 ^r —37 ^v)		7. (33 ^r —42 ^v)
	Incipit Decretum Sancti Regis Ladislai: Liber primus Liber secundus Liber tertius.	
10. (38 ^r —45 ^v)		8. (43 ^r —50 ^r)
	Decretum Colomani Regis. Secundus liber Colomani Regis.	
		(50 ^v) Üres.
11. (46 ^r —50 ^v)		9. (51 ^r —54 ^v)
	Decretum Synodj per D. Archiepiscopum Laurentium Strigoniensem et Decem suf- fraganeos suos caelebratae tempore Colo- manj Regis.	
12. (51 ^r —52 ^r) Decretum quartum		10. (55 ^r —56 ^r) Decretum
(52 ^v) Üres.	Sigismundj Regis 1411.	(56 ^v) Üres
13. (53 ^r —72 ^v)		11. (57 ^r —73 ^v)
	Decretum primum Mathie Regis, continens Decreta Andreae, Ludouici et Sigismondj.	
14. (73 ^r —75 ^v)		12. (74 ^r —75 ^v) 24. (107 ^r —108 ^v)
	Gratia per Sigismvndvm Imperatorem In- fidelibus et Rebelligibus suis facta Ratione Erectionis Banderij aemuli sui nec non Iniuriarum, Dampnorum, Nocumentorum.	

vettek előbb a Quadripartitumba, majd a Corpus Juris gyűjteményekbe. — Vö. KOVACHICH: *Notitiae* ... 382.

⁶⁶ Kiadva: BÉL: *Adparatvs* ... , 96—112., helyenként kisebb eltérésekkel.

Négy részben közli Magyarország leírását, és azonkívül tartalmazza Erdély földrajzát is. Kovachich szerint (*Notitiae* ... , 382.) ugyanez megtalálható abban a kódexben is, amely egykor Aczél István birtokában volt, s amelynek végén az alábbi bejegyzés olvasható: „Ez a leírás Oláh Miklós kommentárjaiból, azaz jegyzeteiből való, abból a részből, ahol Scitiát írja le egy igen ékes könyvben.”

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában mi is találtunk Fol. Lat. 346. jelzet alatt *Descripto Regum Hungariae a Sancto Rege usque Wladislaum Regem* címmel egy 18. századi kéziratot, mely egyrészt a királyok életével, viselt dolgaival, másrészt Magyarország történetével, Scitia leírásával kezdődően foglalkozik. Feltehető, hogy ez esetben a Kovachich által említett kézirat egy későbbi másolatáról van szó. A kérdés további vizsgálatot igényel.

15. (75 ^v)	Carmina Honteri de Urbibus Vngariae. ⁶⁷	13. (76 ^r)
16. (76 ^r —84 ^v) Decretorum	Sigismundj Regis editum Anno 1405. (I.), quod ab aliquibus dicitur quartum.	14. (77 ^r —83 ^v) Decretum
17. (85 ^r —87 ^v)	Decretvm Sigismvndj Imperatoris super modo exercitvndj editum 1435. (II.)	15. (84 ^r —86 ^r) (86 ^v) Üres.
18. (88 ^r —92 ^v) Decretvm Tercivm	Sigismvndj Regis 1405. (II.)	16. (87 ^r —90 ^v) Decretum
19. (93 ^r —96 ^r) (96 ^v) Üres.	Decretvm Sigismvndj Imperatoris super Donationibus Possessionum Infidelium.	17. (90 ^v —92 ^v)
20. (97 ^r —101 ^r) commemorantur.	Donatio Sigismvndj Regis pro Johanne de Maroth facta, in qua continentur multa gesta ipsius Regis, et connumerantur. ⁶⁸	18. (93 ^r —96 ^r)
21. (101 ^v —107 ^r)	Decretvm Albertj Regis.	19. (96 ^v —101 ^r) (101 ^v) Üres.
22. (107 ^v —108 ^r)	Nota — quod Sigismundus Imperator in semine Virilis sexus deficiente se filiam suam vnicam nomine Elizabeth ex Barbara Vrlici Comitis consorte sua, filia Ciliy natam desponsavit illustri quondam Alberto archi- duci Austriae ex lege. ⁶⁹	20. (102 ^r)
23. (108 ^r —108 ^v)	„Mortuo Alberto rege natus est ei filius posthumus nomine Ladislaus A. 1440. do- mina Elizabeth . . .” kezdettel le van írva V. László születése és nagyon rövid élet- rajza; Hunyadi János története, hadjáratai, győzelmei. ⁷⁰	21. (102 ^r —102 ^v)
24. (108 ^v —111 ^r)	Decretvm Ladislai Posthumi 1454. ⁷¹	22. (102 ^v —105 ^v)
25. (111 ^v —112 ^r)	Articuli in Juramento Tempore olim Johan- nis Waijwode in civitate Pesthiensi per Prelatos et Barones in Congregatione gene- ralj editj. Forma Juramenti in Vulgarj.	23. (106 ^r —106 ^v)

⁶⁷ HONTER, Johannes: *Rudimenta cosmographica cum vocabulis rerum*, (Corona), Titel, MDLXI. (Szövegközlés: Oscar NETOLICZKA: *Johannes Honterus ausgewählte Schriften*, Wien—Hermannstadt, 1898. — Nem teljes közlés, a jelzett sorokat nem találtuk meg.

⁶⁸ MÁLYUSZ Elemér: *Zsigmond-kori oklevéltár*, II. (I. Bp. 1956. 3089. sz.; Vö. FEJÉR, Georgius: *Codex Diplomaticus Hungariae*, X. 4., Budae, 1841., 293—302.

⁶⁹ Utána egy kétsoros vers következik valószínűleg Vergelius tollából.

⁷⁰ Ezután következik folytatólagosan az 1454. jan. 25-én, Budán kelt törvény.

⁷¹ A dekretum után a Nádasdy-kódexben 1558-as évszám, ugyanitt a Festeticsben 1582. áll.

25. (109^r—116^r)
Decretum Sigismundi Imperatoris Regisque Hungariae sequitur circa modum et Formam defensionis totius Regni Hungariae, contra omnes Inimicos ex quacumque parte ipsius Regni insultantes, notata sunt infrascripta et Regestrum exercituationis.⁷²
26. (116^r—118^v)
Serenissimus Princeps dominus Wladislaus Bohemiae etc., Rex regnum Hungariae suscepit cum infrascriptis conditionibus et Articulis Anno Christi prout infra 1490.
27. (119^r—121^v)
Exemplum impignorationis tredecem Oppidorum Terre Scepusiensis per Dominum Sigismundum Regem, Wladislao Regi Poloniae factae.⁷³
- (122^r—122^v)
Üres.
26. (112^v—114^v)
Sequitur Decretum quondam Michaelis Zijlagij de Horoghzek olim gubernatoris Regni Vngariae editum.
- (125^v)
Üres.
27. (115^r—116^r)
De Palatino 1485.
29. (126^r—127^r)
De Palatino Articuli pronunciatij tunc officio Palatini, quando Spectabilis et Magnificus Dominus Emericus de Zapolija, comes perpetuus Scepusiensis, per Serenissimum principem dominum Mathiam Regem, consensu Regnicolarum fuit electus in Palatinum Regni.⁷⁴
28. (116^v—117^v)
Annj 1462. — felirattal Mátyás 1462. évi dekrétuma.
30. (127^v—128^v)
29. (118^r—120^v)
Decretum Mathiae Regis Secundum editum Anno dominj 1481.
31. (129^r—131^r)
(131^v)
Üres.
30. (121^r—149^r)
Decretum tertium
32. (132^r—155^v)
Decretum sextum
- (149^v)
Üres.
31. (150^r—152^v)
Sequitur series aestimationum.⁷⁵
33. (157^r—159^v)
32. (153^r—155^r)
Decretum Matthiae Regis Annj 1478.
34. (160^r—162^r)

⁷² M. G. KOVACHICH: *Supplementum* . . . , I., 374—376.

⁷³ Utána egy 9 soros elszámolás található 1574. júl. 19-i dátummal.

⁷⁴ Utána mindkét kódexben ugyanaz a közmondás.

⁷⁵ M. G. KOVACHICH: *Supplementum* . . . II., 258—266.; utána a Festetics-kódexben egy adókiivetési jegyzék található.

- (155^v–156^v)
Üres
33. (157^r–159^r)
„Dum Baiazethes secundus filius Machometj Magni . . .” kezdettel rövid megjegyzés arról, hogy ki volt Baiazeth; majd a levelek következnek.⁷⁶
34. (159^v)
Carmina Georgij Longi:
Ante Leues ergo pascentur in Ethere cerui,
Et freta destituent siccos (uscos) in Littore
Pisces
Ante et Danubium sicco pede transiet infans
Et cicius totum testudo circu(i) – et urbem,
Quam sint Teutonicis defensi Pannonnes
armis.
35. (160^r)
Cím nélkül: „De clarissimo hungarorum Rege Matthia talis quaepliam narratur veridica historia . . .” kezdettel rövid anekdota a török követről, midőn Mátyás Neustadtot ostromolta.⁷⁷
36. (160^v)
Versek. Három disztichon és egy négysoros hexameter.⁷⁸
37. (161^r)
Nota — tanulságos történet egy vendégfogadósról.⁷⁹
38. (161^v–162^v)
Forma Juramenti Sequitur in haec Verba.⁸⁰
39. (163^r–163^v)
Anno Christi salutifero 1490. Rex Romanorum ad Inclyti Regni Vngarie Barones, Praelatos etc. misit huiusmodi Exhortationis Copiam in hec verba . . .⁸¹
40. (164^r–164^v)
Anno eiusdem Christi salutifero 1490. Eisdem Nunccijs ipsa Caesarea Maiestas, his subsequentibus misit Exhortamenta, Inclyti Regni Vngariae Baronibus, Praelatis, Nobilibus etc.⁸²
- hoc tenore.
- (162^v)
Üres.
35. (163^r–164^v)
36. (164^v)
- (165^r–165^v)
Üres.
37. (166^r)
38. (166^v)
39. (167^r)
40. (167^v–168^v)
41. (169^r–169^v)
42. (170^r–170^v)

⁷⁶ Lásd az 50. jegyzetet!

⁷⁷ BÉL: *Adparatus* . . ., 114.

⁷⁸ Ovid. *Trist.* 1, 9, 5–6., uo. 7–8., uo. 9–10., időjárásai mondóka Pál napjára.

⁷⁹ A történet után egy közmondás.

⁸⁰ II. Ulászló 1492. (I.) dekrétumából a 33. §. vége, az ország bírónak eskümintája, 34. és 35. §.

⁸¹ Az 1490. ápr. 19-én kelt kiáltvány szövege kiadatlanak látszik. Óváry Lipót szerint (*A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai*. I. Bp. 1890. 152. old. 617. sz.) A Modenai All. Levéltárban található. Másolata megtalálható az Akadémia Történelmi Bizottságának másolatai között Cart. Dipl. Est. jelzet alatt. Vö. BERZEVICZY Albert: *Beatrix királyné*, (Magyar Történelmi Életrajzok). Bp. Magyar Történelmi Társulat, 1908. 463. old. 2. jegyz.

⁸² Kiadását nem találtuk.

41. (165^r—168^v)
Cím nélkül: „Pius Episcopus Servus servorum Dei . . .” kezdettel a Frigyes császár és Mátyás király között Pius pápa által megerősített béke-paktum szövege.⁸³
42. (169^r—169^v)
Concordia Anni 1463.
Sequitur Confirmatio praetactarum Serenissimi Regis Matthiae post Coronationem suae Maiestatis Anno Millesimo Quadringentesimo Sexagesimo Quarto, Coronationis suae Anno primo.⁸⁴
43. (169^v—170^r)
Sequuntur Inscriptiones Spetiales Reverendissimi, domini Dionisij Archiepiscopi Strigoniensis Cardinalisque Ceterorumque Praelatorum, Baronum, Nobilium, Procerum huius Regni Vngariae.⁸⁵
44. (170^r—172^r)
Confirmatio Pacti promissionis dispositionisque Serenissimorum Principum Matthiae Regis Vngariae ex vna Ac Friderici Romanorum Imperatoris partibus ex altera.⁸⁶
45. (172^v—174^r)
Copia Litterarum Friderici Romanorum Imperatoris etc.⁸⁷
46. (174^r—176^v)
Copia Litterarum Praelatorum, Baronum etc. Nobilium Regni Vngariae super praemissa Transactione etc.⁸⁸
47. (177^v—188^r)
Concordia Vngarica inter Serenissimos et gloriosissimos Principes et Dominos Dominum Fridericum Romanorum Imperatorem etc. et Invictissimum Principem et Dominum Dominum Maximilianum Romanorum et Vngariae Regem Augustos ex vna et Serenissimum Wladislaum Vngariae et Bohemiae Regem Inclytumque Regnum Vngariae ex Altera Posonij Conclusa 1491 vt sequitur.⁸⁹
48. (188^v)
Nomina episcopatuum Vngariae.
49. (189^r—190^r)
Nomina Comitatum Vngariae florentis
43. (171^r—174^v)
44. (175^r—175^v)
45. (175^v—176^r)
46. (176^r—178^r)
47. (178^r—179^v)
48. (180^r—182^v)
49. (183^r—193^r)
50. (194^r)
51. (94^v—195^v).

⁸³ Kiadva: KOLLAR, A. F.: *Casparis Ursini Velii De bello Pannonico Libri decem*, Vindobonae, MDCLXII., 229—232., 210—216.

⁸⁴ Uo. 237—238.

⁸⁵ Uo. 235—236.

⁸⁶ Uo. 226—229.

⁸⁷ Uo. 216—219., a szöveg végét lásd: uo. 233. („Nulli ergo omnino . . . nostri Anno festo.”)

⁸⁸ Uo. 204—209. Kódexeink a szöveg végét nem hozzák.

⁸⁹ Uo. 262—263.; 238—262.; 263—264. A Nádasdy-kódexben a szöveg után: Sall. Jug. 10, 6.

50. (190^v–193^r)„Tempore Sigismundi Regis ...” kezdet-
tel a bandériumok jegyzéke.⁹⁰52. (196^r–202^v)51. (193^r–258^v)Epistolae Mátyás királyhoz és a Mátyás ál-
tal írt levelek.⁹¹53. (203^r–222^v)52. (259^r–288^v)Decretum Primum, quod maius dicitur,
tempore Serenissimi Dominj Wladislaj
Regis in Regno Vngariae aeditum Sequitur.
In anno 1492. Bude in Dieta purificatio-
nis.⁹²

Decretum primum Wladislai Regis.

(288^r–289^r)

Articulj Nobilijum Regnj Sclauonie.

(289^r–289^v)

Conclusio Decreti Maioris.

(290^r–300^r)Addiciones priores Maioris Decretj Wladis-
laj Regis.⁹³(300^v)

Üres.

(223^r–224^v)

Üres.

53. (301^r–313^r)

Decretum secundum (tercium)

54. (225^r–236^v)Quod Vocatur Minus Wladislai Regis Vnga-
rieWladislai Regis Anno domini Millesimo
quadringentesimo Nonagesimo octavo aedi-
tum.⁹⁰ M. G. KOVACHICH: *Supplementum . . .*, I. 444–449.⁹¹ Mátyás levelezése nincs teljesen kiadva. Haszonnal forgathatók: FRANKÓI: *Mátyás király levelei, Külügyi osztály*, Bp. I. 1893.; II. 1895., *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából* (szerk. NAGY Iván és B. NYÁRI Albert), Bp., MTA, I. 1875.; II., III., 1877., IV. 1878. Epistolae Papae ad Matthiam Regem (6 db) – Fridericus Imperator ad Matthiam Regem – Matthias Rex ad Episcopum Wratislaviensem (2 db) – Matthias Rex ad ducem Ferrariae – Matthias Rex ad ducem Veneciarum (3 db) – Matthias Rex ad Job de Gara – Matthias Rex ad Kazimirum Regem Poloniae (3 db) – Matthias Rex ad Diomedem comitem Matalom (?) – Matthias Rex ad Ferdinandum Regem Siciliae (9 db) – Matthias Rex ad imperatorem Romanorum (2 db) – Credenciales ad Papam (2 db) – Matthias Rex ad Fidelem quendam – Matthias Rex ad Rectorem et Consilium Ragusinorum – Matthias Rex ad Comitem Carolum – Mathias Rex ad Cardinalem Aragoniae (9 db) – Collegium Cardinalium ad Matthiam Regem – Matthias Rex Responsio ad praedicta – Matthias Rex ad Cardinalem Agriensem (7 db) – Matthias Rex ad Papam (11 db) – Matthias Rex ad Urbanum Prepositum Q. Thezaurarium – Matthias Rex ad Capitulum Waciense pro eadem re – Matthias Rex ad Sonkonem de Raguzio – Matthias Rex ad Franciscum Fontana (2 db) – Matthias Rex ad Jeronimum Comitem Matolem (?) (2 db) – Matthias Rex ad Cardinalem Aragoniae (3 db) – Matthias Rex ad Episcopum Waciensem – Matthias Rex ad Archiepiscopum Patracensem – Matthias Rex ad Johannem Leoncium – Matthias Rex ad quendam fidelem – Ferdinandus Rex Siciliae ad Matthiam Regem – Matthias Rex ad episcopum Asculanum (6 db) – Matthias Rex ad Stephanum Wajwodam Moldaviensem – Matthias Rex ad omnes Electores, et principes Imperii Seorsum (2 db) Plenum mandatum – Matthias Rex ad Johannem Episcopum Augustensem – Matthias Rex ad Michaellem Janossii – Matthias Rex ad Cardinalem S. Petri ad vincula pro Archiepiscopo Patracensi – Matthias Rex ad Jacobum de Dombno Castellanum Cracoviensem – Matthias Rex ad Florum Roverella – Matthias Rex ad Civitatem Wratislaviensem (2 db) – Matthias Rex ad episcopum Theanensem (2 db) – Diffidatoria – Matthias Rex ad Johannem Wijthez electum Sirmiensem – Matthias Rex ad omnes Cardinales – Matthias Rex ad Agriensem et oratorem – Matthias Rex ad dominum Asculanum.⁹² A Festetics-kódex folytatólagosan hozza a szlavón nemesekre vonatkozó cikkelyeket, a Conclusio-t és az Additiones-t.⁹³ Utána a Nádasdy-kódexben egy közmondás, majd a 160^v oldalon is meglevő négy-soros Pál-napi időjárásai mondóka sorcserével.

54. (313^r—313^v)
Két kétsoros vers.⁹⁴
55. (314^r—322^v)
Decretum tertium (Quartum) Wladislai Regis Generale.
(246^r—250^v)
Üres.
56. (323^r—327^r)
Decretum Quartum (Quintum) Generale Wladislai Regis Anni 1504.
56. (251^r—254^v)
„Nos, Wladislaus Dei gratia Hungariae ...” kezdettel, cím nélkül az 1504. évi dekrétum.
57. (327^v)
Rövid bejegyzés.⁹⁵
58. (328^r—337^v)
Decretum Quintum (Septimum) Generale wladislai Regis
57. (255^r—263^v)
Decretum Quintum (septimum) et ultimum Wladislai Regis Anno Domini Millesimo quingentesimo Decimo quarto aeditum.
59. (338^r)
Egy kétsoros vers.⁹⁶
(338^v)
Üres.
60. (339^r—341^v)
Articuli in Campo Rakos 1507., pro festo Beati Georgij Martiris editi
Decretum Wladislai Regis Sextum 1507.
58. (264^r—268^r)
61. (342^r—344^r)
Articulj Tholnenses in profesto Beatj Jacobj Apostoli celebratj Anno 1518.
(344^v)
Üres.
59. (268^v—270^v)
60. (271^r—274^r)
Contractus Matrimoniorum legalium inter Serenissimum quondam Ludovicum Vngariae Regem, et Mariam regis Hispaniarum filiam nec non Serenissimum Ferdinandum tunc Archiducem Austriae et Annam, Ladislai regis Vngariae filiam, medio Maximiliani Imperatoris factus.⁹⁷
(274^v)
Üres.
62. (345^r—351^r)
Annj. 1518.
(351^v)
Üres.
Articuli Diete Bachiensis
pro festo beati Michaelis Archangelij.⁹⁸
(282^v)
Üres.
61. (275^r—282^r)
62. (283^r—286^v)
Articuli in Diaeta Bachiensi confecti Anno dominj 1519.

⁹⁴ Ovid. Ars 2, 13.; Verg. Aen. 10, 745—746.

⁹⁵ Ulászló VI. dekrétuma, mely ide tartozik, alább található a 339. folión.

⁹⁶ Verg. Aen. 10, 501—502.

⁹⁷ Utána egy kétsoros bejegyzés: Mária királynő halála 1558. okt. 18.; V. Károly halála 1558. szept. 21.

⁹⁸ Utána mindkét kódexben: „Ve regno princeps puer est!”

63. (352^r—358^r)
 (358^v)
 Üres.
63. (287^r—294^r)
 (294^v)
 Üres.
64. (359^r—365^v)
 Articuli Diaetae generalis in Rakos pro festo Natiuitatis Beate Virginis Anno 1524. editj.
64. (295^r—298^v)
 Articuli in Dieta festi beati Georgij Martijris Millesimi Quingentesimi Vigesima Tercij Budae celebrata pro Regni tutela et quiete formatj.
65. (366^r—373^r)
 Articuli Diaetae oppidj Hathwaniensis Annj 1525.
65. (299^r—302^r)
 Articuli in Conventu generalj pro festo Natiuitatis Sacratissimae Virginis Mariae A. 1524. aediti et in dieta similiter generali pro dominica Jubititate (sic!) in Campo Rakos celebrata reformatj anno 1525. regnante Ludouico rege.
66. (374^r—378^r)
 (373^v)
 Üres.
66. (302^r—302^v)
 Tenor literarum dominorum Praelatorum ac Baronum et Regnicolarum is Kenesse congregatorum A. 1532.¹⁰⁰
67. (378^v)
 Néhánysoros bejegyzés.¹⁰⁴
67. (303^r—310^r)
 Articuli Diaetae in oppido Hatwan celebratae anno 1525. per regiam tamen Maiestatem non confirmatj.¹⁰¹
68. (310^r—311^v)
 Literae Ludouici Regis ad omnes Ordines Regni datae, quibus omnia acta Diaetae Hatuaniensis per factiosos quondam celebrate cassantur et inualidantur.¹⁰²
69. (313^r—316^r)
 (316^v)
 Üres.
69. (317^r—312^v)
 Üres.
69. (313^r—316^r)
 Articuli Dietae Sanctj Georgij in Rakos Annj 1526.¹⁰³

⁹⁹ Utána mindkét kódexben: Publilius Syrus 1, 16.

¹⁰⁰ M. G. KOVACHICH: *Supplementum* . . . , III. Budae, 1801. 146—148.

¹⁰¹ Lásd: M. G. KOVACHICH: *Vestigia Comitiorum* . . . Budae, 1790., 593—616.; *Supplementum* . . . , III. 23—56.

¹⁰² A levél szövegét kiadta a Ráday-kódex alapján M. G. KOVACHICH: *Vestigia Comitiorum* 582—583. A levél 1525. jún. 12-én kelt, s benne a király előre érvényteleníti a jún. 24-re összehívott hatvani gyűlés határozatait. Közli a rendekkel, hogy nem megy el Hatvanba, ehelyett szept. 29-re Budára kíván országgyűlést hirdetni. Ennek ellenére II. Lajos 1525. júl. 3-án megjelent a hatvani gyűlésen (vö. SZABÓ Dezső: *A magyar országgyűlések története II. Lajos korában*, Bp. 1909. 88.). Tévedett tehát a Festetics-kódex scriptora, amikor a fenti levelet a hatvani gyűlési határozatai után helyezte el, és címét úgy fogalmazta meg, mintha a levélben Lajos a már megtartott hatvani gyűlés határozatait érvénytelenítene.

¹⁰³ Utána mindkét kódexben: Varro, De re rustica 3, 2, 1.

¹⁰⁴ Itt kellene állniok Ferdinánd 1527. évi budai országgyűlési határozatainak, ezeket azonban lásd alább: fol. 538. ! Az 1528. évié is ide tartoznak, lásd őket az 536. és 379. lapon.

90. (538^r—538^v)

Articuli per Regnicolas tempore

electionis et foelicis coronationis Regis Ferdinandi editi et per suam Maiestatem confirmati 1527.

70. (317^r—318^r)

electionis et Coronationis Serenissimi Regis Ferdinandi, pro festo Beati Emerici Ducis Anno 1527. Albe aediti et per suam Maies-tatem confirmatj.

(318^v)

Üres.

68. (379^r—380^v)Articuli Dietae Budensis 1528. Tempore Serenissimi Regis Ferdinandj.¹⁰⁵71. (319^r—322^v)89. (536^v—537^v)

Articuli in Congregatione Dominorum Praelatorum et Baronum ac Regni electo-rum Nobilium Budae pro decimo Quinto die Epiphaniarum D. A. 1528. celebrata for-matj.

72. (323^r—328^r)

Articuli in Particulari Regnicolarum co-nuentu Posenij pro festo beatae Elizabeth transactio per Sacram Romanorum, Hun-gariae et Bohaemiae Regiam Maiestatem ac Dominos Praelatos et Barones caeteros-que Regnicolas conclusi Anno 1536.

(328^v)

Üres.

73. (329^r—331^v)

Articli in Dieta Statuum et Ordinum Hun-gariae de edicto Sacra Romanorum Hunga-riae et Bohemiae etc. Regia Maietatis Po-sonij pro festo conuersionis Beati Pauli Apostoli anni 1537. celebrata confecti.

(332^r—332^v)

Üres.

74. (333^r—335^r)

Articuli in Congregatione generali vniuersi-tatis Dominorum ac Regnicolarum Regni Sclauoniae pro festo Epiphaniarum Domini Anno eiusdem 1538. Christi Celebrata editi et confectj.

75. (335^v—336^v)Articuli Induciarum Anni Domini 1545.¹⁰⁶76. (337^r—346^v)Ferdinand divina fauente clementia Roma-norum, Hungariae Bohemiae etc. Rex In-fans Hyspaniae etc.¹⁰⁷77. (347^r—353^v)69. (381^r—389^v)

Articuli Novisolienses Annj Domini MDXLII. die Dominico post festum Beati Valentini Marthyris celebratj.

Articulj Anni 1542. Novisoli aediti pro die Domino post Valentinj.

¹⁰⁵ A Nádasdy-kódexben utána egy bejegyzés: „Itt hiányoznak Ferdinánd 1536., 1537. és Sclavonia 1538. évi törvényei.”¹⁰⁶ A szöveg kiadását nem találtuk.¹⁰⁷ FRAKNÓI Vilmos: *Magyar országgyűlési emlékek*, II., Bp. 1875., 324—339.

78. (354^r–354^v)
Évszám nélkül: „Sacratissime Rex Domine Clementissime . . .” kezdettel a rendek felirata a királyhoz.¹⁰⁸
(355^r–355^v)
Üres.
70. (390^r–397^v)
Articulj in Dieta Posoniensi pro festo omnium Sanctorum Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Secundo tractati et conclusi ac per Regiam Maiestatem confirmati.¹⁰⁹
79. (356^r–368^r)
Articuli Statuum Regni Vngariae pro festo Omnium Sanctorvm anni 1542. in Conuentu eorum generalj Posonij celebrato conclusi.
(368^v)
Üres.
71. (398^r–405^r)
Articulj in Conuentu Nouizoliensi pro festo Betae Elizabeth Anni MDXLIII. confecti.
(405^v)
Üres.
80. (369^r–376^v)
Articuli Dominorum Praelatorum, Baronvm, Procervm ceterorumque Statuum et Ordinvm Regni Hungariae in conuentu Novisoliensi pro festo Elizabeth Viduae anno 1543. ad mandatum Regiae Maiestatis pro defensione et conseruatione libertatis confecti etc.¹¹⁰
72. (406^r–414^r)
Articulj in generalibus Comicijs Tyrnaue, pro festo Purificationis Beatissime Virginis Mariae A. MDXLV. celebratjs editi.
81. (377^r–388^v)
Articuli Statuum et Ordinvm Regni Vngariae in generali eorum Diaeta in Ciuitate Tirnauensi pro festo Purificationis Beatissimae virginis Mariae Anno domini 1545. decretj.
73. (414^r)
Két hexameter és egy egysoros szójáték.¹¹¹
(414^v)
Üres.
74. (415^r–424^r)
Articuli in Dieta Posoniensi pro festo Conuersionis beati Paulj Apostolj Annj Domini Millesimi quingentesimi quadragesimi sexti (N: MDXLVI.) presente Regia Maiestate celebraj.
82. (389^r–398^r)
75. (424^r)
Két közmondás.¹¹²
(424^v)
Üres.
83. (398^v)

¹⁰⁸ M. G. KOVACHICH: *Vestigia Comitiorum*, 661–663.

¹⁰⁹ A Nádasdy-kódexben a cím fölé írva: „Posonienses 1542”.

¹¹⁰ Utána a Nádasdy-kódexben egy kétsoros hexameter.

¹¹¹ Ovid. *Epist. ex Ponto* 4, 3, 35–36.

¹¹² Görög eredetijét lásd *Suet. Aug.* 25.

Amarcius — 11. sz. közepe —: *Sermones*, 4, 303.; a *Iocalis* c. 13. századi közmondás-gyűjteményben is megtalálható.

76. (425^r—433^v)

Articulj Conuentus Tyrnauiensis pro festo Beatae Chaterine 1547. transmissi Ex Dieta ad Regietatem (sic!).

(433^v—436^v)

Sequitur Responsum Regie Maiestatis.

77. (437^r—446^v)

Articuli Dietae Poseniensis in festo Beati Lucae Euangeliste Anno Domini MDXLVIII. presente Regia Maiestate celebratj.

78. (447^r—465^v)

Articulj Posenienses pro festo Epiphaniarum Domini Anno MDL. presente Regia Maiestate aediti.

79. (466^r—476^r)

Articuli Posenienses pro festo Cathedrae beati Petri Apostoli Anno Domini Millesimo Quingentesimoquingentesimo secundo (N: MDLII.) presente Regia Maiestate aeditj.¹¹³

(476^v)

Üres.

80. (477^r—486^v)

Articulj Dietae Soproniensis Annj Dominj 1553.

81. (487^r—494^v)

Articulj Posenienses Annj MDLIII.

82. (495^r—499^v)

Articulj Diete posoniensis 1555. pro festo Beatj Johannis Baptiste.

84. (399^r—414^r)

Articuli statuum et ordinum Regni Vngariae pro festo Beatae Caterinae Virginis et Martyris 1547. Tirnaujae decreti et conclusi.¹¹³

(414^v)

Üres.

85. (415^r—422^v)

Articuli Dominorum Prelatorvm, Nobilivm aliorumque ordinvm et statuum Regni Hungariae ad propositionem Sacrae Regiae Maiestatis in Conuentu Poseniensi pro Lucae Euangeliste Anno 1548. celebrato eis factam Vnanimi uoto et deliberatione aediti.

86. (423^r—436^v)

Responsio Dominorum, Praelatorvm, Baronvm ac Nobilivm aliorvmque ordinum et statuum Regni Hungariae ad propositionem Sacrae Romanorum Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestatis Domini eorum clementissimi in Conuentu Poseniensi pro festo Epiphaniarum Domini Anno 1550. celebrato factam vna cum articulis in eodem conuentu conclusis data.

87. (437^r—446^r)(446^v)

Üres.

88. (447^r—457^v)

Articuli in Conuentu Soproniensi pro Dominica Quasimodo anni 1553. celebrato per Dominos, Prelatos, Barones ceterosque ordines et status regni Vngariae editi et conclusi.

(458^v)

Üres.

89. (459^r—466^r)(466^v)

Üres.

90. (467^r—472^v)

Articulj Dominorum Prelatorum, Baronum, Nobilium aliorumque Ordinum et Statuum Regni Vngariae in Couento Poseniensi pro festo Natiuitatis Beati Johannis Baptiste anno domini 1555. congregatorum communibus votis conclusj et decretj.¹¹⁵

¹¹³ A Festetics-kódex cím nélkül folytatólagosan hozza a Nádasyd következő, számmal jelölt tételét.

¹¹⁴ Utána a Festetics-kódexben egy közmondás. — Thietmari Chronicon 4, 75.

¹¹⁵ Utána a Nádasyd-kódexben a fenti közmondás (l. 114. jegyz.).

83. (500^r—511^r)

Articuli Dominorum Paelatorum, Baronum, Nobilium Aliorumque Ordinum ac Statuum Regni Vngariae in Conuentu Poseniensi pro festo Circumcisionis Domini anno.

91. (473^r—481^r)

MDLVI.

1556.

Congregatorum communibus uotis conclusi.

(511^v)

Üres.

84. (512^r—517^v)

Articuli Dietae Poseniensis pro prima die Junij 1557.

(481^v—482^v)

Üres.

92. (483^r—490^v)

Articuli Decretales Dominorum Praelatorum, Baronum, Nobilium ceterorumque Statuum et Ordinum Regni Vngariae in Conuentu Poseniensi pro prima die mensis Junij Anno 1557. celebrato pari uoto conclusi.¹¹⁶

85. (518^r—524^r)

Cím nélkül, Gregorianczy Pál *Mnemosynon* című műve alapján felsorolja Magyarországi főpapjait és báróit; milyen tisztségeket töltöttek be, hol székelnek 1558-ban.¹¹⁷

86. (524^v—525^v)

Orvosi receptek.

87. (526^r)

Egy hatsoros magyar nyelvű szöveg.

(526^v)

Üres.

88. (527^r—536^r)Epistolae Matthiae Regis.¹¹⁸93. (491^r—500^v)

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium coeterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae in generali eorum conventu profesto Epiphaniarum Domini Anno Millesimij Quingentesimij quinquagesimi noni Posenij celebrato unanimij omnium consensu decretj.

94. (501^r—522^v)

Articuli Decretales in Conuentu Poseniensi pro festo Beati Stephani Regis Anno Domini 1563. celebrato per Status et Ordines Regni Vngariae conclusi etc.

95. (523^r—530^v)

Articuli Statuum et Ordinum Regni Vngariae in generalj Conuentu pro festo Purificationis Beatae Virginis Mariae Posenij Anno Domini 1566. vnanimiter conclusi et decretj.

¹¹⁶ Utána a Nádasy-kódexben Verg. Ecl. 8, 69.

¹¹⁷ M. G. KOVACHICH: *Scriptores* ..., I., Nro. XIX. 98—111.

¹¹⁸ Ad Imperatorem Turcarum 1458. — Ad Imperatorem Ferdinandum (5 db) — Ad Pontificem — Ad Marchionem Brandenburgensem (2 db) — Ad Regem Poloniae (3 db) — Ad ducem Venetorum — Ad Status Regni Poloniae — Ad Summum Pontificem (3 db).

96. (531^r—546^v)

Articuli Decretales Statuum et Ordinum Regni Vngariae in generali Eorum Conventu ad primum diem Junij Anno Domini 1567. Posonium indicto conclusi.

97. (547^r—556^v)

Articuli Dominorum Praelatorum et Baronum Ceterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae Conclusi in Generali eorum Conventu ad primum diem Mensis Augusti Anni 1569. Posonij Celebrati.

98. (557^r—559^v)

Articuli Dominorum Praelatorum et Baronum Caeterorumque Statuum et Ordinum Regni Vngariae in Conventu eorum generali pro festo Purificationis Beatae Mariae Virginis Anni 1572. (I.) Posonij celebrato conclusi decreti.

99. (560^r—562^v)91. (539^r—540^r)

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Nobilium aliorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae et partium ei subiectarum in eorum conventu generali pro festo Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae ad Coronationem serenissimi Regis Rodolphi Posonium

indicto vnanimiter Decreti et concessj Anno Domini MDLXXII.¹¹⁹

(540^v)

Üres.

92. (541^r—565^v)
Epistolae.¹²⁰

Anno 1572. (II.) indicto pari uoto conclusi.

100. (563^r—568^v)

Articuli Dominorum Praelatorum et Baronum ceterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae in Generali eorum Conventu Posoniensi octavo die festi Purificationis Beatae Mariae Virginis in Anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

(569^r—569^v)

Üres.

101. (570^r—573^r)

Articuli Dominorum Praelatorum et Baronum Caeterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae, in eorum conuentu profesto Beatae Luciae Virginis et Martyris Anni D. Millesimi Quingentesimi septuagesimi quinti Posonij celebrato conclusi.

(573^v—575^v)

Üres.

102. (576^r—581^v)

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Ceterorumque

¹¹⁹ A Nádasdy-kódexben a 3. Articulus 1. §. 1. mondatával bezáróan.

¹²⁰ Többnyire olvashatatlan írással kb. 27 db Mátyás-levél.

¹²¹ Eredeti, hiteles példányban.

Vniuersorum Statuum et Ordinum Regni Hungariae et partium ei Subiectarum in Generali eorum Conuentu ad primum diem Mensis Marty A. D. 1578. Posonij celebrato conclusi.¹²¹

(582^r—582^v)

Üres.

103. (583^r—585^r)

Articuli Dominorum Praelatorum et Baronum, Magnatum et Nobilium caeterorumque Vniuersarum statuum et Ordinum Regni Hungariae et partium ei subiectarum in generali eorum Conuentu ad festum sancti Martini episcopi et confessoris hoc est Vndecimum diem mensis Novembris Anni MDLXXXI. proxime praeteritj Posonij celebrato conclusj.¹²²

104. (585^v)

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Coeterorumque vniuersorum statuum et Ordinum regni Hungariae et partium ei subiectarum in generalj eorum ... ad primum diem Mensis Martij Anni 1583. indicto Posonijque celebrato conclusi.¹²³

7. *A Debreceni Református Kollégium kódexe* (16. sz. II. fele)

E nagy quart alakú kéziratot az első oldalon levő bejegyzés tanúsága szerint 1813-ban vásárolta Tóth Mihály könyvtáros a Debreceni Református Kollégium részére. Korábbi története tisztázatlan. A 3. oldalon fenn található „Nro. 35.” bejegyzés valószínűleg a kódex korábbi jelzete lehetett. Mivel Kovachich 1810-ben járt a Debreceni Református Kollégiumban, így természetesen nem láthatta. 1926-ban Iványi Béla bukkant rá, és neki köszönhetjük részletes leírását is.¹²² A kéziratot magunk is láttunk. Megegyezik az Iványi-féle leírással. A kódex 762 oldalt tartalmaz,¹²⁵ korban az utolsó törvényszöveg az 1578. évi pozsonyi országgyűlés cikkelyei. Jelenleg is a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában található.¹²⁶

8. *Eszterházy-féle kisebb kódex* (1580.)

A kódexet nem láttuk. Az azonosításhoz szükséges adatokat Kovachich leírása alapján idézzük.²¹⁷ Fólió alakú, 173 lapból áll, melyek fólió számozással vannak ellátva. A kódex zömét Beyte István másolta. Címe: *Manuscriptum Decretorum Regni Hungariae N. 548*. Ez utóbbi szám valószínűleg a kézirat egykori jelzete lehet. Kovachich — sok esetben hiányos, csak a dekrétumok rubrikáit tartalmazó — felsorolásából is kitűnik, hogy jelen kéziratunknak a Nádasdy-féle nagyobb kódexszel szoros kapcsolatban kell lennie. Kéziratunk

¹²² M. G. KOVACHICH: *Supplementum* ..., III., 269—270.

¹²³ Csak az első oldal található meg benne.

¹²⁴ IVÁNYI: I. m. 57—60. és 101. jegyz.

¹²⁵ Igaz, hogy oldalai számozatlanok, de a könnyebb tájékozódás céljából szerencsésebb lett volna, ha Iványi nem a terjedelmet tüntette volna fel (pl. István törvényei 16 oldal terjedelműek), hanem az oldalszámokat.

¹²⁶ Jelzete: R 466.

¹²⁷ KOVACHICH: *Notitiae* ..., 352—354.

utal a Kovachich-féle lista 2. számú tételére; az ún. Gregoriánczi-féle gyűjteményre is. Egyrészt azért lenne fontos, ha megkerülne, mert a kódexek egymáshoz való viszonyának kérdéséhez értékes segítséget nyújthatna, másrészt mert Kovachich megállapításai szerint hasznos variánsokat hoz azon törvényekhez, melyek eredetijének felbukkanására már nem számíthatunk. Kovachich a kéziratot az Eszterházy hercegek „Bibliotheca Esterhazyana”-jában tanulmányozta.¹²⁸

9. Lőcsei III. kódex (1581 körül)

Kovachich Lőcse¹²⁹ város levéltárában látta. Részletes leírást nem ad róla.¹³⁰ Címe: *Decreta, statutiones, Processus et Institutiones divorum Regum Regni Hungariae a plurimis annis editae et in unum Collecta sequitur*. Sajnos, nem sikerült nyomára bukkannunk.

10. Eszterházy-féle nagyobb kódex (1883)

A kódexet nem láttuk, legszükségesebb adatait Kovachich műve alapján idézzük.¹³¹ Folió alakú, eleje foltos, rongált. A gerincén: *Decreta divorum Regum Hungariae in Manuscripto Nro. 19*. Ez utóbbi szám hasonlóan az Eszterházy-féle kisebb kódexhez valószínűleg a kódex egykori jelzete lehet. Kovachich megemlíti, hogy dekrétumokon kívül egyéb igen értékes anyagot is tartalmaz, melyek ugyanakkor megkönnyítik a kézirat azonosítását. Lelőhelyéről ugyanúgy nincs tudomásunk, mint az általunk 8. számmal jelölt kódexéről. Az Országos Levéltárban találtunk ugyan egy 16. századi kéziratot,¹³² mely szintén az Eszterházy hercegek tulajdonát képezte egykoron, s bár sok rokon vonást mutat velük — különösen e kódexszel — megnyugtató módon mégsem lehet azonosítani őket.

11. Festetics-kódex (1583.)

Kovachich a Festetics család Sopron megyei sági¹³³ könyvtárában látta.¹³⁴ Bár néhány tételt kihagyott, Kovachichnál lényegesen részletesebb ismertetést ad kéziratunkról G. M.,¹³⁵ aki 1898-ban Festetics Tasziló keszthelyi levéltárában bukkant rá. A kódex keletkezési idejét illetően Kovachich álláspontjával értünk egyet (1583.), és nem tartjuk megalapozottnak G. M. azon állítását, mely szerint a 16. század közepén, az 50-es években készült volna. A Nádasdy-féle nagyobb kódex kapcsán — úgy véljük — bebizonyítottuk, hogy másolata annak. A kézirat kézzel írott oldal- és nyomtatott fólió számozással rendelkezik.¹³⁶ Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található.¹³⁷

¹²⁸ Bécsben és az eisenstadti könyvtárban — a kapott tájékoztatás szerint — nem található.

¹²⁹ Ma: Levoča (Szlovákia).

¹³⁰ KOVACHICH: *Notitiae* . . . , 365.

¹³¹ Uo. 356—357., 384—385.

¹³² Jelzete: P 108. (Repositoriumok), Repositorium 71. 13. r. sz. 462.

¹³³ Ma: Simaság (Vas megye).

¹³⁴ KOVACHICH: *Notitiae* . . . , 342—343.

¹³⁵ G. M.: *A keszthelyi törvénygyűjtemény*, Századok, 1898. 363—365.

¹³⁶ Kovachich, J. N. szerint oldalai számozatlanok. Feltevésünk szerint számozását a keszthelyi könyvtárba, illetve utóbb az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárába történő szerzeményezésekor kaphatta.

12. *Besztercebányai kódex* (16. sz. vége)

Kovachich Besztercebánya¹³⁸ város levéltárában látta, ahonnan 1815. jan. 18-án¹³⁹ került át a Magyar Nemzeti Múzeumba. Ma is az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található.¹⁴⁰ Erősen rongált, az eleje csonka, bekötőtáblája nincs. Mivel sem tartalomjegyzékkel, sem recapitulációval nem rendelkezik, és csak 20. századi nyomtatott fóliószámozása van, nem lehet tudni, hogy István törvénykönyvén kívül — a kódex elején — eredetileg mennyivel tartalmazott többet. Jelenleg 141 fólióoldalt tartalmaz. Korban az utolsó törvényszöveg II. Ulászló 1514. évi dekrétuma. Írása — véleményünk szerint — a 16. század végére, a 17. század elejére vall. Anyaga papír, mérete 325 × 220 mm. Sorrendben a következő tételeket tartalmazza.¹⁴¹

1. S. Stephani Decretorum Liber II. ¹⁴²	1 ^r —4 ^r
Üres.	4 ^v
2. Decretum sancti Ladislai Regis Liber I., II. ¹⁴³	5 ^r —12 ^v
3. Eredetileg cím nélkül: Decretum Alberti Regis 1439.	13 ^r —18 ^v
4. Decretum Matthiae Regis Hungariae Budae in festo conversionis D. Pauli editum anno Domini 1486. ¹⁴⁴	19 ^r —47 ^r
5. Decretum primum Serenissimj Principis Wladislaj Regis Hungariae, quod Maius vocatur, editum Anno 1492. ¹⁴⁵	47 ^v —80 ^r
Üres.	80 ^v
6. Decretum secundum, quod minus dicitur, Wladislai Regis in festo Beati Georgij Martyris Budae celebratum ac editum Anno 1498. ¹⁴⁶	81 ^r —102 ^r
Üres.	102 ^v
7. Decretum tertium eiusdem Wladislaj Regis Anno Domini Millesimo Quingentesimo editum in Campo Rakos. ¹⁴⁷	103 ^r —116 ^r
8. Decretum Quartum eiusdem Wladislaj Regis Anno Domini Millesimo Quingentesimo quarto. ¹⁴⁸	117 ^r —125 ^r
9. Decretum Quintum et ultimum eiusdem Wladislaj Regis (1514.) ¹⁴⁹	126 ^r —141 ^v

*

A következőkben a fentebb ismertetett kódexeket a tartalmukban rejlő azonosságok alapján próbáljuk egymással kapcsolatba hozni, illetve rokonságukat megállapítani.

¹³⁷ A kódex a kéziratári Növedéki Naplóba 1953-ban 89. sz. alatt lett bevételezve. Mai jelzete: Fol. Lat. 4355.

¹³⁸ Ma: Banská Bystrica (Szlovákia).

¹³⁹ Erre utal az 1^r oldalon levő bejegyzés: „Ex Archivo Liberae Regiae ac Montanae Civitatis Neosoliensis extra datus die 18. Januarii 1815.”

¹⁴⁰ Jelzete: Fol. Lat. 522.

¹⁴¹ Vö. KOVACHICH: *Notitiae* . . . , 366—367.

¹⁴² Csonka. A „De hijs, qui petunt alienas ancillas in uxores” című, Závodszyknál 29. számú capitulummal kezdődik. Felette: „De fornicatoribus cum ancillis alterius” c. cikkely vége.

¹⁴³ Az első és második törvénykönyv capitulái folyamatosan következnek egymás után.

¹⁴⁴ A 78. articulus 1. §-ával bezáróan, capitulum-számozás és rubrum nélkül.

¹⁴⁵ Számozás és rubrum nélkül.

¹⁴⁶ A Conclusio 3. §-ával bezáróan. Capitulum-számozás és rubrum nélkül.

¹⁴⁷ A Conclusio 3. §-ával bezáróan. Capitulum-számozás és rubrum nélkül. E dekrétum helyesen Ulászló IV. dekrétuma.

¹⁴⁸ A Conclusio 3. §-ával bezáróan. Capitulum-számozás és rubrum nélkül. E dekrétum helyesen Ulászló V. dekrétuma.

¹⁴⁹ Capitulum-számozás és rubrum nélkül. — E dekrétum helyesen Ulászló VII. dekrétuma.

A Thuróczi-kódex a Lőrinc-féle zsinati határozatokat nem teljességében tartalmazza (1—68. cikkely), hiányoznak a befejező 69—72. cikkelyek. Ugyanezt a jelenséget kizárólag a Nádasdy-féle nagyobb kéziratban és annak másolatában, a Festetics-kódexben láthatjuk. Logikusnak látszik a következtetés, hogy a Thurócziról vagy egy másik Thuróczival közeli rokonságban levő kódexről másolhatták a Nádasdy-kéziratot, erről a Festeticset, és ez utóbbi szolgálhatott a Kovachichnál 22. számmal jelölt Szapáry-féle kézirat másolási alapjául.

Az Eszterházy-féle kisebb kódexet nem láttuk, Kovachich leírása alapján azonban feltételezhetőnek tartjuk a kapcsolatot — esetleg közvetett módon — a Nádasdy-féle nagyobb kódexszel. Ez utóbbi kézirat Magyarország főurainak és főpapjainak felsorolását tartalmazó tétele (98. tétel)¹⁵⁰ ugyanis a lőcsei III. kódexen kívül csak az említett kéziratban található meg.

Kovachich szerint Gregoriánczi Pál *Mnemosynon* című munkája alapján

A kódexek tartalom szerinti összevetésénél — úgy véljük — az admonti és besztercebányai kódexet figyelmen kívül hagyhatjuk. Egyiket csak István törvényeire korlátozódó tartalma, másikat hiányos volta miatt.

Így az általunk ismert kódexek közül a legkorábbi a Budai János-féle, 1406-ra datálható kézirat. Ha eredeti példánnyal nem is rendelkezünk, de másolata és több oldalról megerősített leírása alapján azonosnak véljük a Kovachich-féle lista 5. sz. tételével. Elképzelhetőnek tartjuk, mint azt Endlicher feltételezte, hogy másolata lehet (18. századi kópiáján, a „Weiss 152.” sz. jelzetű kéziraton kívül) a Thuróczi-kódex is, bár ezt határozottan nem állíthatjuk, hiszen a Budai János-féle kódex nem tartalmazta az Albericus-gyűjteményt, amely viszont a Thurócziban megtalálható. Könnyen meglehet, hogy a 1406-os kódexen kívül a 15. században létezhetett egy olyan törvénygyűjtemény is, amely a Thuróczi-kódex másolásához közvetlenül alapul szolgálhatott.

készülhetett — az előbb jelzett három kódexen kívül csak a Kollár-féle I. kódexben meglevő — „Origo gentis Hungarorum”¹⁵¹ című tétel is.

Figyelemre méltó, hogy „Baiazethus levelei Mátyáshoz”¹⁵² valamint „A török követség jelentése Mátyásnak”¹⁵³ szintén csak a Kollár I., Nádasdy-féle nagyobb és a Festetics-kódexben található meg. Ezek a tények arra engednek következtetni, hogy valamiféle kapcsolatnak kell lenni az említett kéziratok között. Ám e következtetésnek némiképp ellentmond, hogy a Kollár I. kézirat nem tartalmazza a Lőrinc-féle zsinati határozatokat. (Ebből a szempontból rokon az Ilosvai-kódexszel. Ez azonban lehet véletlen is, hisz más azonosság e két kézirat között nem fedezhető fel.)

Annál feltűnőbb rokonságot mutat tartalmilag a Debreceni kézirat a Nádasdy-, de még inkább a Festetics-kódexszel. Jó néhány olyan tételt tartalmaz, melyeket más kódexben nem lelhetünk fel. Mivel a debreceni kódex a Festeticsnél korábbinak tűnik, elképzelhetőnek tartjuk, hogy felhasználhatták többek között e kéziratot is a Festetics kiegészítésére.

Az Ilosvai-kódex feltűnő tartalmi rokonságot egyik kódexszel sem mutat. Tételei egy része egyáltalán nem lelhető fel egyik kódexben sem, a többi pedig vagy a Festetics- és Kollár I., vagy a debreceni és Festetics, vagy a Kollár I.

¹⁵⁰ P. de GREGORIANCZ: *Mnemosynon sive Praelati et Barones cum officiis et Residentiis aetate nostra nimirum A. 1558.*

¹⁵¹ A Kollár I. kódex 1., Nádasdy-féle nagyobb 6. tétele.

¹⁵² A Kollár I. 41., Nádasdy-féle nagyobb 36. Festetics-kódex 40. tétele.

¹⁵³ A Kollár I. 40., Nádasdy- 39., Festetics-kódex 42. tétele.

és debreceni kódexekben található. (Itt nem szólnak azokról a tétélekről, amelyek mindben benne foglaltatnak.)

Természetesen efféle összevetésből mélyreható következtetést levonni nem lehet, hiszen az egyes kódexek több ember korrigáló, kiegészítő munkája alapján készültek. Rokonságot teljes biztonsággal megállapítani csak abban az esetben lehetséges, ha az egymásról való másolás egyértelmű. (Azonos sorrend, azonos megfogalmazás, azonos tartalom, esetleg a másolás alapjául szolgáló műre utaló bejegyzés. Ez azonban ritka.) Az egyes másolók feltételezhetően a „tökéletesség” igényével is kívánhattak dolgozni, és ennek érdekében egyidejűleg esetleg több kódexet is használhattak,¹⁵⁴ nem beszélve arról, hogy a 16. században a mainál lényegesen több kézirat létezett,¹⁵⁵ így ha távolról, oldalágról rokonságban is vannak a kéziratok egymással, ez ma már — csak néhány kézirat birtokában — megbízhatóan nem bizonyítható.

Úgy véljük, hogy a korábbi törvények¹⁵⁶ szövegszerű összevetése lényegesen nagyobb eredményre vezetne a kódexek egymáshoz való kapcsolatának felderítésében. E kilenc kódex alapján történő összevetés — melynek elkészítésével jelenleg foglalkozunk — feltétlenül módosítaná korai törvényeinkről a Závodszyk-féle kritikai kiadás alapján alkotott képet. Annál is inkább, mert mindenféle szövegkiadás alapvető feltétele a szóban forgó szövegek mérvadó elfordulási helyeinek lehető pontos és teljes számbavétele. Csak ezen alapulhat korszerű törvénykiadás is.¹⁵⁷

MONIKA JÁNOSI

Die die Gesetze Sankt Stephans enthaltenden Kodices

Die Studie zählt die zwölf Kodices auf, welche den Text der Gesetze Stephans I enthielten, und sie beschreibt einzelweise und ausführlich diejenigen, die von diesen Kodices noch zu finden sind. Die bisherige Fachliteratur hat nämlich die Registrierung der sämtlichen Ausgaben der Decreta Sankt Stephans vernachlässigt. Die Ausgaben sind hauptsächlich darum fehlerhaft, weil sie nur auf die durch die Jahrhunderte verbreitete gedruckte Texttradition Bezug nahmen, beziehungsweise, weil sie nur auf drei Kodices (Admont, Thuróczi, Ilosvai) Rücksicht nahmen.

Die Verfasserin hat alle, dem 16. Jahrhundert nicht spätere Kodices aufgedeckt, von derer Existenz er sich Kenntnis verschaffen hat. Ausser der schon gekannten Kodices Admont, Thuróczi und Ilosvai hat er sich von der Existenz von neun Kodices Kenntnis verschaffen. Es ist ihr noch nicht gelungen dreien von diesen auf die Spur kommen, und ein von ihnen ist nur durch eine Kopie aus dem 18. Jahrhundert gekannt. Die Studie gibt die genaue bibliographische Beschreibung der einzelnen Kodices. Die genaue Registrierung der Fundorte der Gesetze Stephans I kann zu einer neuen, zeitgemässen Ausgabe dieser Gesetze zugrunde liegen.

¹⁵⁴ Mossóczy Zakariás egyik könyvének dedikációjában megemlíti, hogy egy-egy törvény szövegének helyes megállapítására tíz, sőt ennél is több kéziratostörvénykódexet használtak a bírák . . . (IVÁNYI: I. m. 60—61.)

¹⁵⁵ Már a 15. században megindul a törvénysszövegek összegyűjtésére irányuló mozgalom. (IVÁNYI: I. m. 56.)

¹⁵⁶ A későbbiek, például Ulászló dekrétumai már minden kódexben majd szóról szóra egyeznek. Már a 14. századtól gyakorlatban volt nálunk a törvénysszövegek egyes vármegyék és városok részére való megküldése. (IVÁNYI: I. m. 52.)

¹⁵⁷ Itt köszönöm meg mindenekelőtt Karácsonyi Béla, továbbá Bónis György, Both Ödön, Kristó Gyula értékes segítségét, munkám elkészítése során adott önzetlen támogatásukat.